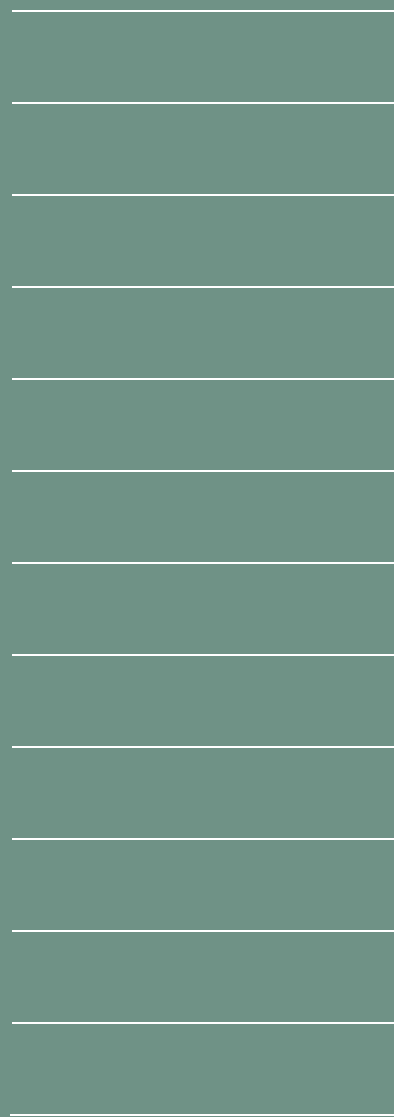

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

MOKĖJIMŲ RINKOS APŽVALGA

2018

Santrumpos

API sąsaja	atvirojo ryšio techninė sąsaja (angl. <i>application programming interface</i>)
CENTROlink	Lietuvoje sukurta ir Lietuvos banko valdoma mokėjimo sistema
ECB	Europos Centrinis Bankas
ES	Europos Sąjunga
<i>Fintech</i> įmonės	finansinių technologijų įmonės
MIP	mokėjimo inicijavimo paslauga
MPT	mokėjimo paslaugų teikėjas
proc.	procentai
proc. p.	procentiniai punktai
SEPA	bendra mokėjimų eurais erdvė (angl. <i>Single Euro Payments Area</i>)
SIP	sąskaitos informacijos paslauga

Apžvalgą parengė Lietuvos banko Bankininkystės tarnybos Rinkos infrastruktūros departamentas.

Apžvalga prieinama PDF formatu Lietuvos banko interneto svetainėje (www.lb.lt).

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

© Lietuvos bankas, 2018

TURINYS

Santrauka	2
1. Siejimo ir grupavimo poveikis mokėjimo paslaugų naudotojams	4
2. Įmokų techninė specifikacija, e. sąskaita	6
3. SEPA poveikio įmonėms ir vartotojams vertinimas	7
4. Stiprinama mokėjimo paslaugų vartotojų apsauga	9
5. Prieiga prie mokėjimo sąskaitų	11
6. <i>Fintech</i> sektorius mokėjimų srityje	12
7. Naudojimasis mokėjimo paslaugomis Lietuvoje	15

INTARPAI

1 intarpas. Mokėjimų taryba	5
2 intarpas. Momentiniai mokėjimai	8
3 intarpas. Mokėjimo paslaugų krepšeliai	10
4 intarpas. Atviroji bankininkystė ir API sąsaja	12
5 intarpas. Mokėjimo ir grynujų pinigų operacijų, inicijuotų per Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjus, struktūra	17

Reguliavimo ir technologiniai pokyčiai naikina Lietuvos mokėjimų rinkoje vyraujančią siejimo praktiką, kuri riboja konkurenciją. Lietuvos bankuose paplitusi įvairių finansinių paslaugų siejimo su mokėjimo sąskaita praktika riboja vartotojų galimybę pasirinkti priimtinausią mokėjimo paslaugų teikėją ir dažnai didina vartotojo išlaidas mokėjimo paslaugoms. Prie to prisideda ir dalies įmonių Lietuvoje vis dar taikomas ribojimas darbuotojams patiems pasirinkti, kuriame banke turėti sąskaitą darbo užmokesčiui gauti. Paslaugų siejimo praktika prisidėjo prie to, kad šalies bankuose yra daug neaktyvių sąskaitų, kurios didina vartotojų išlaidas mokėjimo paslaugoms. Tai įvertinus, siejimo praktika pradėta riboti teisės aktais – Lietuvos Respublikos įstatymais jau ribojamas būsto paskolos siejimas su mokėjimo sąskaita, o indėlių paslaugos siejimo draudimas įsigalios 2019 m. gegužės mėn. Be to, SEPA reglamentas neleidžia mokėtojui (darbdaviui) nurodyti, kur gavėjas (darbuotojas) turi turėti sąskaitą, už tai mokėtojui gresia atsakomybė. Technologinė pažanga sudaro sąlygas artimiausiais metais atsisakyti visos finansinių paslaugų siejimo praktikos net ir netaikant reguliavimo pokyčių.

Mokėjimų įstatymo pakeitimai, priimti 2018 m., keičia požiūrį į priegą prie mokėjimo sąskaitos: teisėtai prisijungti gali ne tik sąskaitą tvarkantys MPT ar sąskaitos savininkai, bet ir trečiosios šalys – licencijuoti mokėjimo inicijavimo ir sąskaitos informacijos paslaugų teikėjai. Mokėjimo inicijavimo ir sąskaitos informacijos paslaugas teikiantys MPT (specialią licenciją turinčios mokėjimo įstaigos, el. pinigų įstaigos ar bankai) gali reikšmingai pagerinti mokėjimo paslaugų vartotojų patirtį apsiperkant internetu, suteikti naujų paslaugų, tačiau kartu kyla ir papildoma sukčiavimo bei duomenų saugumo rizika, todėl reikia atitinkamo rinkos dalyvių pasirėngimo ir mokėjimo paslaugų vartotojų atidumo. Mokėjimų įstatymo pakeitimai taip pat sustiprino vartotojų apsaugą naudojantis mokėjimo paslaugomis retesniais, tačiau vartotojams skaudžiu pasekmių galinčiais sukelti atvejais.

Priegos prie mokėjimo sąskaitos atvėrimas trečiosioms šalims – tai atvirosios bankininkystė pradžia. Lietuvoje finansų įstaigos tam rengiasi siekdamos atitikti ES teisės aktų reikalavimus, tačiau kitose šalyse bankai atvirąją bankininkystę skiria dar didesnę dėmesį. Ten bankai kuria daugybę API sąsajų, leisiančių daugiau bendradarbiauti su trečiosiomis šalimis plėtojant naujus atvirąją bankininkystę pagrįstus produktus ir paslaugas.

Įsteigta Mokėjimų taryba padeda MPT, įmonių ir gyventojų atstovams bei valstybės institucijoms bendradarbiauti sprendžiant aktualiausias su mokėjimais susijusias klausimus. 2018 m. Mokėjimų tarybos nariai pasirinko nagrinėti tris prioritetinius klausimus: 1) momentinių mokėjimų įtraukimas į verslo ir viešojo administravimo procesus; 2) kliento pažinimo (angl. *know your customer*, KYC) centralizuoto sprendimo galimybės; 3) naujų tapatybės patvirtinimo priemonių galimybės bei atitiktis pinigų plovimo prevencijos tikslams. Kiekvienam klausimui Mokėjimų taryba sudarė užduočių grupę, kuri nagrinėja dabartinę situaciją rinkoje, gerąją kitų šalių praktiką ir rengia siūlymus bei rekomendacijas Lietuvos mokėjimų rinkos dalyviams ir valstybės institucijoms.

Lietuvos MPT rinka aktyviai rengiasi pereiti prie momentinių mokėjimų. Lietuvos bankas 2017 m. lapkričio pabaigoje Lietuvoje kartu su dar 7 valstybėmis pirmieji įdiegė savo mokėjimų sistemoje *CENTROlink* momentinių mokėjimų infrastruktūrą, kuri užtikrina momentinių mokėjimų įvykdymą tarp skirtingų MPT. Skatindami momentinių mokėjimų paslaugos atsiradimą rinkoje, didieji šalies bankai pasirašė memorandumą, kuriuo įsipareigoja pasiūlyti momentinių mokėjimų paslaugą klientams iki 2019 m. lapkričio mėn.

Mokėjimų rinkoje vis svarbesnį vaidmenį atlieka *Fintech* įmonės, su jomis bendradarbiaudami inovatyvių mokėjimo sprendimų kūrimą skatina bankai, kitos didžiosios technologijų įmonės, valstybinės ir tarptautinės institucijos. *Fintech* sektorius pasaulyje vis labiau bręsta, investicijos tampa tikslingesnės, sutelktos į ilgalaikį tvarumą. Mokėjimų rinkoje inovatyviausios yra Azijos regiono šalys, tačiau Europa pasižymi palankia reguliavimo aplinka. Tendencijos rodo, kad valstybės ir tarptautinės institucijos kloja pamatus naujoms globalioms teisinėms bazėms, aiškėja, kad *Fintech* tampa globaliu reiškiniu. Didelės technologijų įmonės įsitraukia į *Fintech* rinką plėtodamos gana naują mobiliąją komerciją. Lietuvoje *Fintech* įmonių skaičius 2017 m. sparčiai augo, tačiau, norint vyti pasaulinius lyderius, reikia daugiau dėmesio skirti moksliniams tyrimams ir plėtrai, skatinti naujų technologijų kūrimą pritraukiant rizikos kapitalą.

Kad vartotojai galėtų maksimaliai pasinaudoti bendros mokėjimų eurais erdvės (SEPA) privalumais, neturi likti dar pasitaikančių kliūčių atsidaryti ir laisvai naudoti mokėjimo sąskaitą bet kurios valstybės narės MPT. Mokėjimo sąskaitas pas kitų ES valstybių paslaugų teikėjus palaipsniui atsidero ir jas naudoja tarptautiniams bei vietiniams mokėjimams atlikti vis daugiau Lietuvos gyventojų. Be to, Lietuvoje esančias mokėjimo sąskaitas jau pripažįsta ir leidžia panaudoti tarptautinės prekybos ir atsiskaitymų platformos. Vis dėlto rinkoje dar yra kliūčių, trukdančių vartotojams pajusti SEPA naudą. Dalis įmonių dar riboja darbuotojo teisę gauti atlyginimą į norimą sąskaitą pas užsienio MPT, tam įtakos turi daugumos bankų taikomi skirtingi įkainiai už darbo užmokesčio pervedimą banko viduje ir į kitą banką. Sąskaitos atsidarymas bet kurioje kitoje ES valstybėje galėtų tapti įprasta alternatyva sąskaitoms Lietuvoje, tačiau tam dar reikia suderinti elektroninės atpažinties, „pažink savo klientą“ ir kitų reguliavimo reikalavimų taikymą.

Lietuvos įmonės didžiausią SEPA naudą sieja su efektyvesniais tarptautiniais mokėjimais ir paprastesnėmis sąlygomis keičiant MPT. Lietuvos banko įmonių apklausa rodo, kad du trečdaliai įmonių pajuto naudą dėl greičiau, pigiau ir taip pat kaip vietiniai pervedimai atliekamų tarptautinių pervedimų. Apie trečdalis įmonių pasinaudojo galimybe sumažinti bankų sąskaitų ar techninių sąsajų skaičių, iš jų kiek mažiau nei pusė dabar visas operacijas vykdo per vieną banką. Vis dėlto didžioji dalis įmonių jokių optimizavimo sprendimų kol kas nepriėmė ir padidėjusios konkurencijos nepajuto. Iš dalies tai paaiškina įmonių inertškumas naudoti nusistovėjusius bankų ryšius, derybinės galios neišnaudojimas, priklausomybė nuo

papildomų (nestandardizuotų) paslaugų. Tokiomis sąlygomis Lietuvos rinka išlieka patraukli inovatyviems, efektyvumo spragas leidžiantiems užtaisyti *Fintech* įmonių sprendimams.

Įmokoms surinkti bankų siūlomos paslaugos Lietuvoje tapo efektyvesnės ir labiau skatinančios bankus konkuruoti, e. sąskaitų paslauga buvo populiariausias būdas surinkti įmokas elektroniniu būdu. Įmonėms svarbios įmokų surinkimui skirtos paslaugos, nes jos leidžia automatizuoti įplaukų įskaitymą. Įmokų surinkimo per specialias formas internetinėje bankininkystėje paslaugos pakeitimai buvo įdiegti 2017 m. Lietuvos standartizacijos departamente patvirtinta įmokų surinkimo techninė specifikacija padidino proceso efektyvumą ir konkurenciją tarp bankų renkant įmokas per specializuotas formas. Standartizuota įmokų specifikacija naudojama gana plačiai, tačiau apskritai įmokų surinkimas per specialias formas elektroniniu būdu mažėjo. 2016 m. rinkoje atsiradusi elektroninių sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga toliau populiarėja, šių mokėjimų 2017 m. buvo atlikta beveik trečdaliu daugiau nei įmokų per specialias formas pasinaudojant internetine bankininkyste.

2017 m. mokėjimų negrynaisiais pinigais rinkos plėtrą Lietuvoje skatino aktyvesnis mokėjimo kortelių naudojimas, tačiau, palyginti su ES šalimis, Lietuvos gyventojai dar vangiai naudojami MPT teikiamomis mokėjimo paslaugomis. Mokėjimai kortelėmis 2017 m. sudarė 55 proc. visų mokėjimų, atliktų tarpininkaujant Lietuvos MPT, operacijų, jų rinkos dalis per metus padidėjo 3 proc. p., o kredito pervedimų ir kitų ne kortelėmis atliekamų mokėjimų rinkos dalis 2017 m. mažėjo. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojai nėra aktyvūs mokėjimo paslaugų naudotojai – vidutiniškai vienam Lietuvos gyventojui 2017 m. teko 176 per Lietuvos MPT atliktos mokėjimo operacijos (ES vidutiniškai vienam gyventojui 2016 m. teko 233 mokėjimo operacijos). Grynųjų pinigų naudojimas Lietuvoje kasmet mažėja (tiesa, nedideliu tempu), tačiau lieka vienas didžiausių ES šalyse.

1. SIEJIMO IR GRUPAVIMO POVEIKIS MOKĖJIMO PASLAUGŲ NAUDOTOJAMS

Paslaugų siejimas vertinamas kaip konkurenciją ribojanti verslo praktika. Siejimas suprantamas kaip prekių ir paslaugų pardavimas, kai pirkėjas verčiamas kartu pirkti ir kitą prekę ar paslaugą, t. y. vieną prekę ar paslaugą jis gali įsigyti tik su sąlyga, kad įsigis ir kitą prekę ar paslaugą. Pastaroji prekė ar paslauga įsigyjant pirmąją nebūtina ir pirkėjas ją galėtų įsigyti iš kitų pardavėjų. Tokia pardavimo praktika riboja pirkėjų pasirinkimą antrosios prekės ar paslaugos rinkoje. Pardavėjas rinkos galią, turimą vienoje rinkoje, panaudoja ir siejamąsios prekės arba paslaugos rinkoje. Daugelyje šaltinių nurodoma, kad siejimas ir įvairūs jo būdai dažniausiai neigiamai veikia konkurenciją¹.

Siejimo praktika gali būti laikoma neteisėta, kai ją taiko dominuojančią padėtį užimantys rinkos dalyviai. Konkurenciją saugantys įstatymai paprastai nedraudžia ūkio subjektui užimti dominuojančios padėties rinkoje, t. y. užimti reikšmingos rinkos dalies². Tačiau draudžiama šia padėtimi piktnaudžiauti. Vienas iš piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atvejų yra papildomų įsipareigojimų sudarant sutartį primetimas kitai šaliai, kai tie įsipareigojimai pagal komercinį pobūdį ar paskirtį nėra tiesiogiai susiję su sutarties objektu.

Lietuvos bankuose paplitusi paslaugų siejimo su mokėjimo sąskaita praktika. Vyrauja praktika reikalauti, kad klientas turėtų mokėjimo sąskaitą, jeigu padedamas indėlis negrynaisiais pinigais. Tai nekelia rūpesčių, kai indėlininkas yra banko klientas ir jau turi mokėjimo sąskaitą bei naudojami mokėjimo paslaugomis, tačiau tampa kliūtimi sąskaitos neturintiems klientams. Kai indėlis padedamas grynaisiais pinigais, atsidaryti mokėjimo sąskaitos nereikalauja nė vienas bankas. Tačiau mažėjant bankų skyrių, ypač tų, kurie vykdo grynųjų pinigų operacijas, galimybių padėti indėlį grynaisiais pinigais mažėja. Visi bankai reikalauja atsidaryti sąskaitą, kai teikia investicines paslaugas. Vartojimo ar kitus kreditus galima gauti ne tik iš bankų, tačiau kai skolina mokėjimo paslaugas teikiantys bankai, jie visada reikalauja atsidaryti sąskaitą.

Paslaugų siejimas su mokėjimo sąskaita riboja vartotojų galimybę pasirinkti priimtinausią mokėjimo paslaugų teikėją ir gali didinti vartotojo išlaidas mokėjimo paslaugoms. Jeigu vartotojas renkasi banko teikiamą finansinę paslaugą, kuri būna susieta su mokėjimo sąskaita, jam rinktis būna sunkiau. Vartotojas turi vertinti dviejų paslaugų derinį, kad pasirinktų priimtinausią banką. Dėl to jis pasirenka nebūtinai jo poreikius labiausiai atitinkančią mokėjimo paslaugų teikėją. Pasirinkimas supaprastėja, kai mokėjimo sąskaita atidaroma ir administruojama nemokamai. Tačiau vartotojas negali būti tikras, kad bankas nepakels mokėjimo sąskaitos įkainių, kol jis naudosis finansine paslauga, kuri siejama su mokėjimo sąskaita. Tada vartotojui tektų mokėti daugiau, nors jis ir neturi poreikio naudotis to banko teikiamomis mokėjimo paslaugomis. Be to, vartotojai turi daugiau mokėjimo sąskaitų, nei reikia jų mokėjimo paslaugų poreikiams patenkinti.

Įmonių nurodymas darbuotojams, kuriame banke turėti sąskaitą, į kurią būtų pervedamas darbo užmokestis, riboja jų pasirinkimo galimybes ir lemia didesnes išlaidas mokėjimo paslaugoms. Dalis darbdavių vis dar reikalauja, kad darbuotojai atsidarytų sąskaitą nurodytame banke atlyginimui pervesti. Gyventojų apklausoje³ 2017 m. 20 proc. visų sąskaitų turinčių respondentų nurodė, kad darbdavys neleidžia jiems pasirinkti norimo banko ar kredito unijos darbo užmokesčiui gauti. Dėl to darbuotojui gali tekti naudotis banku, kurio paslaugos nebūtinai tenkina jį tiek kainos, tiek pasirinkimo ir kokybės požiūriu. Be to, pakeitus darbą, darbuotojui gali tekti atsidaryti papildomą ir nebūtinai reikalingą sąskaitą kitame banke ir naudotis nereikalingomis mokėjimo paslaugomis. Prie tokios situacijos prisidėtų banko taikomas paslaugų siejimas (pvz., pasiimant būsto paskolą privaloma turėti sąskaitą banke⁴).

Darbuotojui nesutikus su darbdavio reikalavimu atsidaryti sąskaitą nurodytame banke, pastarasis turi atsižvelgti į darbuotojo norą, nes kitaip pažeistų ES reglamento nuostatas. SEPA reglamentas⁵ neleidžia mokėtojų (darbdaviui) nurodyti, kur gavėjas (darbuotojas) turi turėti sąskaitą. Todėl, darbuotojui nesutikus su darbdavio reikalavimu atsidaryti sąskaitą jo nurodytame banke ir apie tai pranešus Lietuvos bankui, darbdaviui gali būti taikomos Mokėjimų įstatyme numatytos sankcijos.

Paslaugų siejimo praktika prisidėjo prie didelio neaktyvių sąskaitų, kurios didina vartotojų išlaidas mokėjimo paslaugoms, skaičiaus rinkoje. Poreikis turėti mokėjimo sąskaitą banke perkant jame kitas paslaugas (indėlio, paskolos) ir darbdavio reikalavimas turėti mokėjimo sąskaitą konkrečiame banke nekėlė gyventojams susirūpinimo, kai sąskaitos buvo atidaromos ir administruojamos nemokamai⁶ arba už nedidelį mokestį. Tai, o kartu ir kitos priežastys (pvz., neuždaromos mirusių savininkų sąskaitos, nes bankas neturi tokios informacijos) lėmė Lietuvoje susidariusią situaciją, kad

¹ Žr. <http://www.concurrences.com/en/glossary-of-competition-terms/Tying-or-tied-selling>.

² Konkurencijos įstatymas numato, kad, jeigu neįrodoma priešingai, ūkio subjektas (išskyrus mažmeninę prekybą besiverčiantį ūkio subjektą) užima dominuojančią padėtį atitinkamoje rinkoje, jeigu jo rinkos dalis sudaro ne mažiau kaip 40 proc., arba kiekvienas iš trijų ar mažesnio skaičiaus ūkio subjektų (išskyrus mažmeninę prekybą besiverčiančius ūkio subjektus), kuriems tenka didžiausios atitinkamos rinkos dalys, kartu sudarančios 70 proc. ar didesnę atitinkamos rinkos dalį, užima dominuojančią padėtį.

³ Lietuvos banko užsakymu 2017 m. rugsėjo mėn. apklausą atliko viešosios informacijos ir rinkos tyrimų bendrovė UAB „Baltijos tyrimai“ (http://www.lb.lt/uploads/publications/docs/18395_7c990911d3d9be38d4cdc2ba2f522555.pdf).

⁴ Šis reikalavimas negali būti taikomas nuo 2017 m. liepos 1 d., kai įsigaliojo Lietuvos Respublikos su nekilnojamoju turtu susijusio kredito įstatymas.

⁵ 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 924/2009.

⁶ Bankai mokėjimo sąskaitas dažniausiai atidarė ir tvarkė nemokamai tik tiems klientams, kurie į sąskaitą gaudavo pervedamą darbo užmokestį.

bankuose yra atidaryta daug nenaudojamų mokėjimo sąskaitų. 2017 m. pabaigoje bankuose buvo apie 1,1 mln. neaktyvių⁷ sąskaitų. Tai sudaro ketvirtadalį visų bankuose atidarytų mokėjimo sąskaitų. Šis reiškinys tapo problema 2016 m. pabaigoje–2017 m. pradžioje, bankams pakeitus kainodarą ir pradėjus taikyti vieną mėnesinį komisinį atlyginimą už sąskaitos tvarkymą, gautų lėšų įskaitymą į sąskaitą ir kai kuriuose bankuose iš sąskaitos atliekamų kredito pervedimus. Siekdamas apsaugoti vartotojus nuo galimų neigiamų pasekmių, Lietuvos bankas patvirtino poziciją, kuria mokėjimo paslaugų teikėjams nubrėžė gerosios praktikos kryptis, kaip turėtų būti elgiamasi su tokiais neaktyviomis sąskaitomis, kad jų skaičius ir vartotojų išlaidos mažėtų⁸.

Lietuvos Respublikos įstatymai numato dalies finansinių paslaugų siejimo su mokėjimo sąskaita draudimą, kuris kai kurioms paslaugoms jau galioja, o kitoms galios greitai metu. Su nekilnojamuoju turtu susijusio kredito įstatymo⁹ nuostatos neleidžia kredito įstaigoms reikalauti, kad vartotojas atsidarytų mokėjimo sąskaitą, jeigu jis skolinasi būstui įsigyti. Jeigu mokėjimo sąskaita būtina kredito įstaigai, kad ji galėtų administruoti paskolos gražinimą, vartotojas gali reikalauti riboto naudojimo sąskaitos, kuri nekainuotų, nebent jis ja naudotųsi kitiems mokėjimams vykdyti. Tokiu pat principu nuo 2019 m. gegužės 1 d. kredito įstaigos negali reikalauti, kad vartotojai atsidarytų mokėjimo sąskaitą, jeigu padeda indėlį. Kredito įstaigos gali atidaryti vartotojui riboto naudojimo mokėjimo sąskaitą, jeigu tai būtina dėl jos informacinių sistemų sandaros, bet neimti už ją komisinio atlyginimo.

Technologinė pažanga sudaro sąlygas artimiausiais metais atsisakyti bet kokios finansinių paslaugų siejimo praktikos ir netaikant reguliavimo pokyčių. Paslaugų siejimą jų teikėjai neretai aiškina ir techniniais apribojimais bei rizikos valdymo poreikiu. Vis dėlto technologinė aplinka daro reikšmingą įtaką finansų sektoriui ir ji jau suformavo išskirtinį sektorių – *Fintech*. Pasitelkiant technologijas, kuriami įvairūs veiklos modeliai, užtikrinantys finansinių paslaugų teikimą per agentus ir techninius tarpininkus, taip pat leidžiantys prieiti prie mokėjimo sąskaitų informacijos ar inicijuoti mokėjimą už sąskaitos savininką jo sutikimu ir pan. Technologinės galimybės sudaro sąlygas teikti finansines paslaugas be jų siejimo. Todėl su mokėjimo sąskaita neturėtų būti siejamos kitos, su mokėjimais nesusijusios paslaugos. Neretai reikalavimai turėti mokėjimo sąskaitą ir per ją gauti pajamas teisinami rizikos valdymo poreikiu (pvz., taip sekamas skolininko kreditingumas). Tačiau tai bus galima įgyvendinti pasinaudojant sąskaitos informacijos paslauga. Šios paslaugos ir kiti technologiniai sprendimai turėtų būti panaudojami taip, kad neliktų ydingos finansinių paslaugų siejimo praktikos. Jeigu situacija dėl šios srities ilgainiui nesikeis, siejimo su mokėjimo sąskaita draudimą tikslinga plėsti ir kitoms finansų įstaigoms teikiamoms paslaugoms (pvz., investicinėms).

1 intarpas. Mokėjimų taryba

Siekiant sustiprinti mokėjimo paslaugų teikėjų, naudotojų, reguliuotojų ir mokslo bendruomenės bendradarbiavimą plėtojant Lietuvos mokėjimų rinką, 2017 m. pabaigoje įkurta Mokėjimų taryba. Ji įsteigta remiantis gerąja kitų šalių praktika, užtikrinančia visų suinteresuotų šalių atstovavimą ir leidžiančia nepriklausomai numatyti veiklos programą bei poziciją.

Mokėjimų tarybą subalansuoto atstovavimo principu sudaro 10 narių. Šiuo metu ji vienija Lietuvos banko, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvos mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų asociacijos, grupės *Fintech Lithuania*, Lietuvos vartotojų organizacijų aljanso, Lietuvos smulkią ir vidutinį verslą tarybos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos ir Vytauto Didžiojo universiteto atstovus. Stebėtojų teisėmis dalyvauja Mykolo Romerio ir Kauno technologijos universitetų atstovai. Mokėjimų tarybos veiklos principai ir sudėtis iš naujo bus svarstomi 2019 m. pabaigoje.

Mokėjimų tarybos nariai savarankiškai pasirenka Taryboje nagrinėjamus klausimus ir sudaro savo veiklos planus. Taryboje siekiama nagrinėti Lietuvos mokėjimų rinkos plėtros kryptis, probleminius aspektus, stebėti, kaip įgyvendinamos mokėjimų politikos priemonės ir taikomos rinkoje atsirandančios inovacijos. Mokėjimų taryba gali teikti pasiūlymus mokėjimų rinkos dalyviams ir valstybės institucijoms dėl mokėjimų rinkos probleminių klausimų sprendimo, politikos priemonių ir plėtros kryptų įgyvendinimo, formuoti bendrą Lietuvos poziciją ir teikti ją suinteresuotoms ES institucijoms.

2018 m. Mokėjimų tarybos nariai pasirinko nagrinėti tris prioritetinius klausimus. Kiekvienam klausimui spręsti buvo sudarytos užduočių grupės iš skirtingoms institucijoms atstovaujančių šios srities ekspertų. Pirmoji grupė analizuoja momentinių mokėjimų galimybes Lietuvos rinkoje ir jų pritaikymo būdus praktikoje, siekia identifikuoti trūkstamus standartizavimo elementus. Antroji grupė nagrinėja, kaip būtų galima optimizuoti kliento pažinimo (angl. *know your customer*, KYC) duomenų surinkimo procesus finansų įstaigose ir pagerinti vartotojų patirtį. Trečioji grupė nagrinėja naujų tapatybės patvirtinimo priemonių galimybes ir atitiktį pinigų plovimo prevencijos tikslams, šios srities reguliavimo ir rinkos poreikių atitiktį. Užduočių grupėse mokėjimo paslaugų teikėjų, įmonių ir gyventojų, universitetų ir reguliuotojų atstovai kartu analizuoja dabartinę situaciją rinkoje, vertina gerąją kitų šalių praktiką ir rengia savo pasiūlymus bei rekomendacijas Lietuvos mokėjimų rinkos dalyviams ir valstybės institucijoms. Mokėjimų tarybos pozicija ir rekomendacijos šiais klausimais bus skelbiami viešai.

⁷ Neaktyviomis mokėjimo sąskaitomis laikomos tos sąskaitos, kuriose jokių operacijų nebuvo vykdoma ilgiau kaip vienus metus.

⁸ 2017 m. gruodžio 18 d. Lietuvos banko pozicija dėl bankų elgsenos neaktyvias banko sąskaitas turinčių klientų atžvilgiu (http://www.lb.lt/uploads/documents/docs/18433_114282bbcbbc182c388cdafdece2bcea.doc).

⁹ Šiuo įstatymu Lietuvos Respublikoje įgyvendinta 2014 m. vasario 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2008/48/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010.

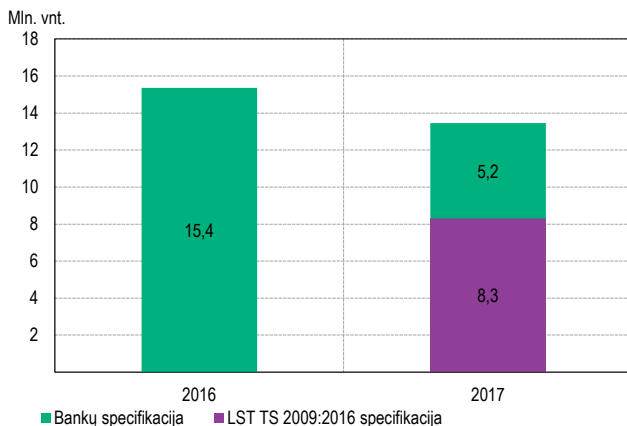
2. ĮMOKŲ TECHNINĖ SPECIFIKACIJA, E. SĄSKAITA

Įmonės vertina įmokų surinkimo paslaugą dėl galimybės automatizuoti įplaukų įskaitymą. Seniau įmokomis buvo vadinamas mokesčių, rinkliavų, baudų ir kitų įplaukų į valstybės bei savivaldybių biudžetus surinkimas, kai mokėjimo pavedime nurodomas įmokos kodas. Vėliau įmokomis imta vadinti ir kitus reguliarius mokėjimus (pvz., už komunalines paslaugas), kai tam pildoma speciali mokėjimo nurodymo forma. Įmokas surenkančios įmonės dažniausiai pasižymi tuo, kad gauna daug mokėjimų, o juos automatizuotai įskaityti padeda kartu su mokėjimu pateikiama papildoma informacija. Specialiomis formomis, kurios skiriasi pagal lėšų gavėjo poreikius, gali būti užtikrinamos papildomos funkcijos, pavyzdžiui, nustatyti papildomos informacijos formatą, padėti identifikuoti klaidingus įrašus, užtikrinti būtinų duomenų pateikimą ir kt. Kai mokėtojai patys pildo įprastą kredito pervedimo formą, klaidų tikimybė paprastai padidėja, o lėšų gavėjams tai reiškia didesnes rankinio darbo sąnaudas. Lietuvoje įmokų surinkimo paslaugas teikia bankai (paprastai per internetinę bankininkystę) ir kiti mokėjimo paslaugų teikėjai (dažniausiai per fizines klientų aptarnavimo vietas).

2017 m. įdiegus įmokų surinkimo per specialias internetinės bankininkystės formas paslaugos pakeitimus, padidėjo proceso efektyvumas ir konkurencija tarp bankų. Anksčiau įmonės (lėšų gavėjai) neturėjo galimybės papildomos informacijos, surinktos taikant specialias įmokų formas, gauti vienu kanalu, t. y. matyti sąskaitos išrašą, kaip įprasta gaunant kitus mokėjimus. Atskirai nuo lėšų siunčiamos informacinės bylos su įmokos informacija ir mokėjimų grandinėje veikiantys tarpininkai lemdavo proceso neefektyvumą. ES reglamentas Nr. 260/2012¹⁰, kuriuo buvo standartizuotos kredito pervedimų ir tiesioginio debeto paslaugos ES, uždraudė tokią praktiką. Be to, įmokų surinkimo paslaugas teikiantys bankai įdiegė Lietuvos standartizacijos departamente patvirtintą techninę specifikaciją „Kredito pervedimai. Įmokų surinkimas“¹¹, kuri leido įmonėms visą informaciją, surinktą per specialias formas arba paprastu kredito pervedimu, gauti vienu formatu iš visų įmokas surenkančių bankų, įskaitant ir iš kitų ES valstybių bankų¹². Tai suteikė papildomų derybinių galių įmonėms su bankais derantis dėl įmokų paslaugos įkainių. Pavyzdžiui, net keturi bankai dėl konkurencijos pasiūlė kai kuriems įmokų gavėjams įmokų surinkimo formas parengti nemokamai. Vis dėlto įmokų paslaugos specifika – įmokų formas sudaro mokėtojo bankas, tačiau didžiausią paslaugos naudą gauna gavėjas, kurio sąskaita gali būti kitame banke, – dažnai verčia įmones sudaryti sutartis su daugeliu bankų, o tai apsunkina įmonių derybinę galią. Įmonės, siekiančios optimizuoti įplaukų surinkimą, turėtų įvertinti ir kitas alternatyvas, pavyzdžiui, e. sąskaitos paslaugą, savitarnos svetaines arba naują licencinę mokėjimo inicijavimo paslaugą.

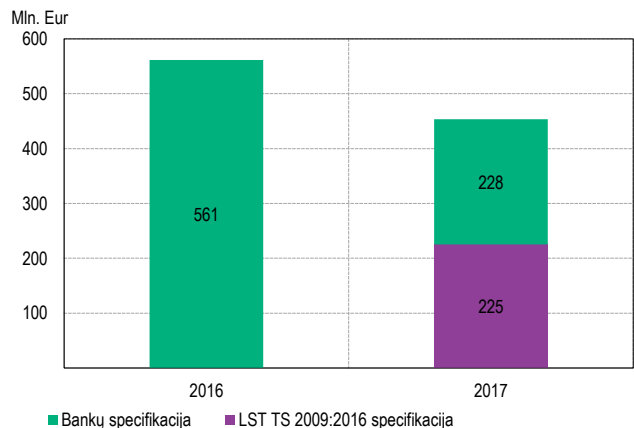
Standartizuota įmokų specifikacija naudojama gana plačiai, tačiau apskritai įmokų surinkimas per specialias formas mažėjo. Mažesni bankai palaiko tik standartizuotą įmokų specifikaciją, kai siūlo įmokų surinkimo per specialias formas paslaugą. Didieji bankai kartu siūlo savo nustatytas technines specifikacijas, kurios yra skirtingos ir nesudaro sąlygų pervesti įmokas į kitą banką, jei mokėtojo ir gavėjo sąskaitos yra skirtinguose bankuose. Dėl to tokias specifikacijas naudojančios įmonės priverstos turėti sąskaitas šiuose bankuose. 2017 m. 6 iš 10 įmokų buvo pervestos gavėjams laikantis standartizuotos įmokų specifikacijos (žr. 1 pav.). Pagal operacijų vertę ši dalis sudaro apie 50 proc. (žr. 2 pav.). Pažymėtina, kad bendras įmokų surinkimas bankuose per specialias internetinės bankininkystės formas mažėjo. Palyginti su 2016 m., operacijų skaičius ir vertė sumažėjo atitinkamai 12 proc. ir 19 proc. Iš dalies šį sumažėjimą paaiškina augantis e. sąskaitos paslaugos populiarumas, kitų mokėjimo paslaugų teikėjų (mokėjimo įstaigų, e. pinigų įstaigų) konkurencingi pasiūlymai bei aplinkybė, kad keičiantis techninėms paslaugos sąlygoms ne visos įmonės prisitaikė prie pokyčių.

1 pav. Įmokų operacijų skaičius pagal specialių formų specifikacijas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

2 pav. Įmokų operacijų vertė pagal specialių formų specifikacijas

Šaltinis: Lietuvos bankas.

¹⁰ 2012 m. kovo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 260/2012, kuriuo nustatomi kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų eurais techniniai ir komerciniai reikalavimai ir iš dalies keičiamas Reglamentas Nr. 924/2009.

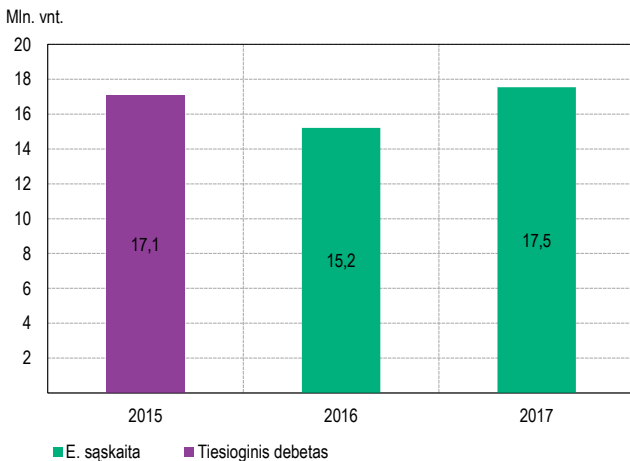
¹¹ LST TS 2009:2016.

¹² Nors kitų šalių bankai nenaudoja Lietuvoje įprastų specialių formų, mokėtojas turi galimybę paprastą kredito pervedimą užpildyti pagal gavėjo nurodymus taip, kad gavėjo sistemos tokį pavedimą apdorotų kaip bet kurią kitą įmoką.

2016 m. rinkoje atsiradusi e. sąskaitų pateikimo ir apmokėjimo paslauga toliau populiarėja. E. sąskaitų paslauga leidžia lėšų gavėjui pateikti elektroninę sąskaitą faktūrą mokėtojui tiesiai į jo internetinės bankininkystės sistemą, o mokėtojas gali šią sąskaitą apmokėti savarankiškai arba pasirinkti automatinį apmokėjimą. Beveik 1 mln. gyventojų¹³ ir apie 36 tūkst. juridinių asmenų pasirinko naudotis šia paslauga. Be to, absoliuti jų dauguma (95 %) nusprendė e. sąskaitas apmokėti būtent automatinio būdu. E. sąskaitas per bankus skleidžia virš 320 juridinių asmenų. 2017 m. iš viso tokiu būdu apmokėta 17,5 mln. e. sąskaitų (palyginti su 2016 m., 15 % daugiau; žr. 3 pav.), o operacijų vertė sudarė 532 mln. eurų (16 % daugiau; žr. 4 pav.). Pagal operacijų skaičių e. sąskaitos paslauga susilygino su iki 2015 m. pabaigos veikusiu tiesioginiu debetu, tačiau pagal operacijų vertę dar nuo jos atsilieka. Šiai paslaugai pakeisti ir buvo sukurta e. sąskaita. Tolesnė paslaugos plėtra priklauso nuo to, kaip bus atsižvelgta į naujus rinkos poreikius ir ar bus užtikrintas techninis suderinamumas su europiniais standartais.

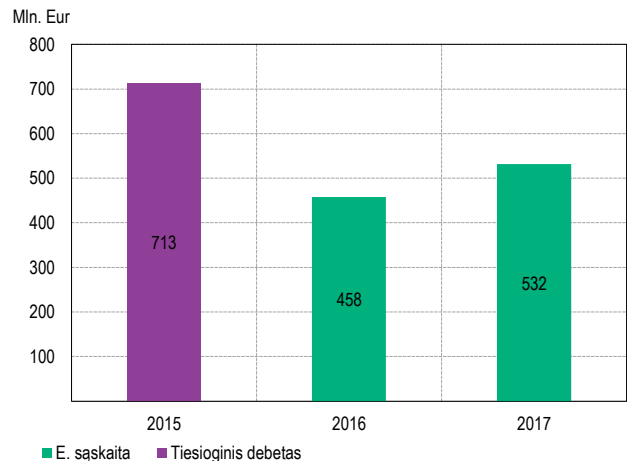
Nors e. sąskaitų paslauga techniškai visiškai pritaikyta visas e. sąskaitas skleisti per vieną MPT, praktikoje tai daroma ypač retai. E. sąskaitos paslaugos schema sudarė technines galimybes įmonėms pasinaudoti vieno langelio principu, t. y. pateikti e. sąskaitas visų Lietuvos MPT klientams naudojantis tik vieno MPT paslaugomis. Taip pat buvo pašalintos pagrindinės kainodaros kliūtys pasinaudoti vieno langelio principu – neliko kliūčių įskaityti lėšas, gautas iš kito MPT¹⁴, dauguma MPT taiko vienodą įkainį už e. sąskaitų skleidimą mokėtojams tame pačiame banke ar į kitą banką, dauguma MPT nediferencijuoja įkainių mokėtojams už e. sąskaitos apmokėjimą¹⁵. Vis dėlto 2017 m. tik 4 iš 100 (2016 m. 6 iš 100) e. sąskaitos buvo skleidžiamos į kitą banką, nors net 132 įmonės buvo užsisakiusios tokią paslaugą. Tikėtina, kad e. sąskaitų skleidimui įtakos turi komercinės sąlygos tarp bankų bei sąlygos, numatytos sutartyse su klientais. E. sąskaitų skleidimo į kitus MPT galimybės bus toliau stebimos ir prireikus bus siūloma keisti esamą praktiką.

3 pav. E. sąskaitos ir tiesioginio debeto operacijų skaičius

Šaltinis: Lietuvos bankas.

4 pav. E. sąskaitos ir tiesioginio debeto operacijų vertė

Šaltinis: Lietuvos bankas.

3. SEPA POVEIKIO ĮMONĖMS IR VARTOTOJAMS VERTINIMAS

Įgyvendinus SEPA reglamentą, bendros ES rinkos galimybės prieinamos visiems gyventojams, kurie naudojami ar planuoja naudotis MPT paslaugomis. Nuo 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos mokėjimų rinkos dalyviai jau veikia bendroje mokėjimų eurais erdvėje, SEPA, kurioje kredito pervedimai ir tiesioginio debeto operacijos atliekamos laikantis bendrų taisyklių, neskirstant mokėjimų į vietinius ir tarptautinius. Tai lėmė, kad keitėsi plačiai naudojamų vietinių ir rečiau naudojamų tarptautinių mokėjimo paslaugų sąlygos ir techninės savybės. Kredito pervedimo formose atsirado naujų duomenų laukų, kurie pasiekia lėšų gavėją be iškraipymų ir leidžia paprasčiau įskaityti lėšas. Taip pat Lietuvoje veikusį tiesioginį debetą pakeitė ir pagal populiarumą jau šiek tiek pralenkė e. sąskaitos paslauga, suteikianti mokėtojams daugiau pasirinkimo, kaip valdyti lėšas. Mokėjimo sąskaitas kitose ES valstybėse kiekvienais metais atsidaro vis daugiau Lietuvos gyventojų. Į jas gavę darbo užmokestį – tokią galimybę jau suteikia nemaža dalis Lietuvos įmonių – gyventojai šias sąskaitas naudoja ne tik tarptautinėms operacijoms, bet ir operacijoms Lietuvoje. Lietuvoje esančias mokėjimo sąskaitas jau pripažįsta ir leidžia panaudoti tarptautinės prekybos ir atsiskaitymų platformos¹⁶. SEPA suteikė naujų galimybių, tačiau neverčia keisti

¹³ Nurodoma bankų klientų suma. Unikalių gyventojų yra mažiau. Tai taikytina ir juridiniams asmenims.

¹⁴ Teisės aktai draudžia bankams taikyti skirtingus įskaitymo mokesčius vidiniams ir tarpbankiniams kredito pervedimams eurais, dėl to bankai išvis panaikino įskaitymo mokesčius.

¹⁵ Jei mokėtojas (fizinis asmuo) pasirinko paslaugų krepšelio pasiūlymus, įkainių skirtumo tarp vidinių ir tarpbankinių mokėjimų eurais nebėra. Tik Swedbank, AB, ir UAB Medicinos bankas krepšelių nepasirinkusiems klientams taiko skirtingus įkainius už automatinį e. sąskaitos apmokėjimą banko viduje ir į kitus MPT.

¹⁶ Amazon, PayPal ir kt.

įpročių tų Lietuvos gyventojų, kurie nesinaudoja bankų paslaugomis arba naudojami labai nedaug. 2017 m. maždaug pusė vyresnių nei 18 m. Lietuvos gyventojų nė karto nevykdė vietinio mokėjimo eurais ir tik vienas iš dešimties per paskutinius 12 mėn. yra atlikęs ar gavęs bent vieną tarptautinį pavedimą eurais¹⁷.

Naujos paslaugos paprastai suskaido rinką, todėl SEPA standartai apima vis naujas veiklos sritis. 2017 m. lapkričio mėn. ES atsirado nauja SEPA mokėjimo paslauga – momentiniai mokėjimai. Nors pati paslauga tarpbankiniu lygiu jau standartizuota, atsiskaitymo vietose galimi skirtingi jos pritaikymo būdai (pvz., QR kodų skenavimas, mokėjimas pagal gavėjo telefono numerį, NFC technologijos panaudojimas). Siekiant bendrų sprendimų, Europos mokėjimų taryboje sudaryta ekspertų grupė, kuri turės pasiūlyti bendras gaires dėl momentinių mokėjimų panaudojimo atsiskaitymo vietose¹⁸. Be to, siekiant taikyti vienodą patirtį inicijuojant vietinį ir tarptautinį momentinį mokėjimą, jau rengiami techniniai sprendimai, leidžiantys momentinį mokėjimą inicijuoti vien tik pagal gavėjo telefono numerį visoje ES¹⁹. Taip pat svarstoma standartizuoti e. sąskaitų paslaugas, kurios šiuo metu (taip pat ir Lietuvoje) dažnai veikia tik šalies viduje. Tai atlikus, e. sąskaitas iš Lietuvos įmonių būtų galima gauti ir į kitą ES banką.

Kad SEPA pateisintų vartotojų lūkesčius, neturi likti dar pasitaikančių kliūčių atsidaryti ir laisvai naudoti mokėjimo sąskaitą bet kurios valstybės narės MPT. Šiuo metu vis dar pastebima praktika, kai įmonės (siunčiančios arba gaunančios mokėjimus) nurodo gyventojams, kur atsidaryti mokėjimo sąskaitą. Verslo klientų paslaugų krepšeliai paprastai apima vidinius ir tarpbankinius mokėjimus, o specializuota darbo užmokesčio paslauga sudaro sąlygas grupinius mokėjimus nukreipti gavėjams ir į kitą banką²⁰. Vis dėlto dauguma bankų dar taiko skirtingus įkainius už darbo užmokesčio mokėjimus banko viduje ir į kitą banką.

Dauguma gyventojų mokėjimo paslaugomis naudojami inertiškai ir galimybės atsidaryti mokėjimo sąskaitą kitoje ES valstybėje nevertina rimtai. Tai lemia tiek objektyvios priežastys (pvz., kalbos barjeras, informacijos apie įkainius trūkumas), tiek ir subjektyvios priežastys (pvz., įsitikinimas, kad atsidaryti sąskaitą užsienyje yra labai sudėtinga, arba nežinojimas apie nuotolinę sąskaitos atsidarymo galimybę). Vienas iš dvidešimties (5 %) apklaustų Lietuvos gyventojų²¹ nurodė, kad per paskutinius 12 mėn. svarstė galimybę atsidaryti mokėjimo sąskaitą užsienio banke ar elektroninių pinigų įstaigoje, kiek mažiau nei pusė iš jų (44 %) mokėjimo sąskaitą užsienio banke ar elektroninių pinigų įstaigoje galiausiai atsidarė. Europos Komisija siekia, kad sąskaitos atsidarymas ar kitų finansinių paslaugų naudojimas visoje ES teritorijoje taptų įprasta praktika²², tačiau tam dar reikia suderinti elektroninės atpažinties, „pažink savo klientą“ ir kitų reguliavimo reikalavimų taikymą.

Lietuvos įmonės didžiausią SEPA naudą sieja su efektyvesniais tarptautiniais mokėjimais ir paprastesnėmis sąlygomis keičiant MPT. Lietuvos banko apklausa²³ rodo, kad du trečdaliai įmonių pajuto naudą dėl greičiau, pigiau ir kaip ir vietiniai pervedimai atliekamų tarptautinių pavedimų. Net 44 proc. įmonių dėl to galėjo savo darbuotojams suteikti visišką laisvę gauti atlyginimą pasirenkant sąskaitą bet kuriame ES banke. Apie trečdalis įmonių pasinaudojo galimybe sumažinti bankų sąskaitų ar techninių sąsajų skaičių, iš jų kiek mažiau nei pusė dabar visas operacijas vykdo per vieną banką. Vis dėlto didžioji dalis įmonių (apie 51 %) jokių optimizavimo sprendimų kol kas nepriėmė. Apie 39 proc. įmonių sutiko, kad standartizavus mokėjimų procesus tapo paprasčiau ir greičiau pakeisti MPT (nesutiko 17 %). Nors SEPA siekiama padidinti konkurenciją mokėjimų rinkoje, dauguma įmonių (61 %) padidėjusios konkurencijos (matomos, pvz., per naujų mokėjimo paslaugų plėtrą ar mažesnius paslaugų įkainius) nepastebėjo. Iš dalies tai paaiškina įmonių inertiškumas (pvz., dėl viešųjų pirkimų procedūrų) naudoti nusistovėjusius bankinius ryšius, derybinės galios neišnaudojimas, priklausomybė nuo papildomų (nestandardizuotų) paslaugų (pvz., bankų įmokų specifikacijų, *Bank Link* paslaugų). Tokiomis sąlygomis Lietuvos rinką išlieka patraukli inovatyviems, efektyvumo spragas leidžiantiems užtaisyti *Fintech* įmonių sprendimams.

2 intarpas. Momentiniai mokėjimai

Momentiniai mokėjimai – tai mokėjimai, kurie atliekami tarp mokėjimo sąskaitų 24 val. per parą, ištikus metus be poilsio ir švenčių dienų, lėšos gavėjo sąskaitoje įskaitomos po kelių sekundžių nuo mokėjimo inicijavimo ir gavėjas gali jomis iš karto disponuoti. Tokie mokėjimai atliekami tiek tarp sąskaitų tame pačiame MPT, tiek tarp sąskaitų skirtinguose MPT. Momentiniams pervedimams eurais atlikti Europos mokėjimų taryba patvirtino SEPA momentinių kredito pervedimų (toliau – SCT Inst) schemą, kuri įsigaliojo 2017 m. lapkričio mėn.

¹⁷ 2018 m. sausio 20–vasario 4 d. Lietuvos bankas atliko reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą. Tyrimo rezultatai perteikia 18 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų nuomonę.

¹⁸ Žr. <https://www.europeanpaymentscouncil.eu/document-library/mandate-ad-hoc-multi-stakeholder-group-mobile-initiated-sepa-credit-transfers>.

¹⁹ Žr. <https://www.europeanpaymentscouncil.eu/news-insights/insight/changing-reality-payments-standardised-proxy-lookup-service>.

²⁰ Dauguma bankų vis dar taiko skirtingus įkainius už darbo užmokesčio mokėjimus banko viduje ir į kitą banką.

²¹ 2018 m. sausio 20–vasario 4 d. Lietuvos bankas atliko reprezentatyvią Lietuvos gyventojų apklausą. Tyrimo rezultatai perteikia 18 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų nuomonę.

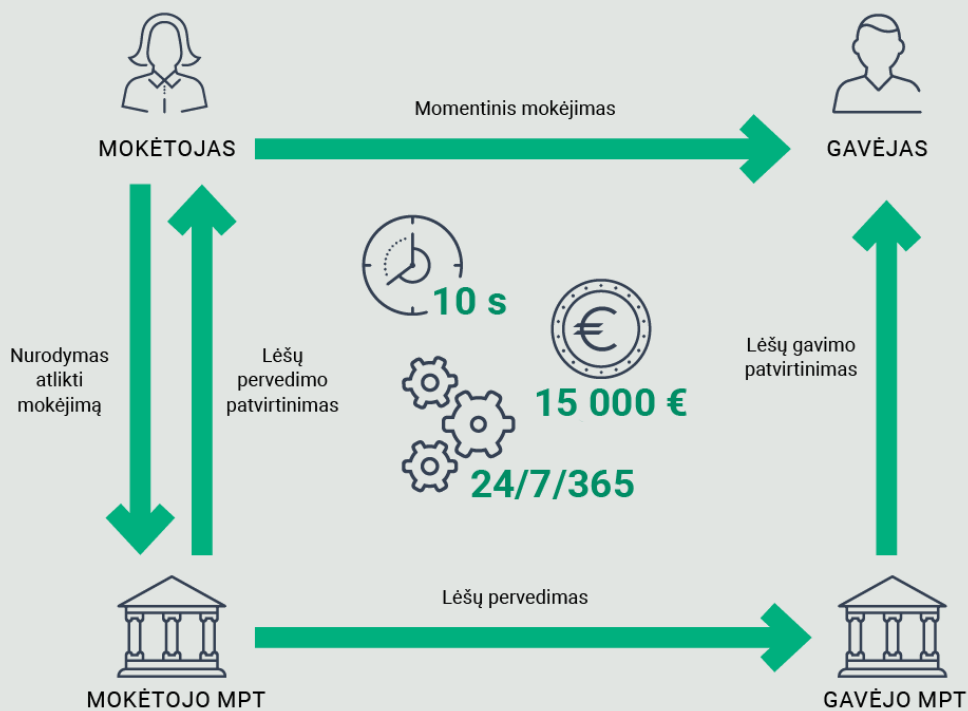
²² Vartotojams skirtų finansinių paslaugų veiksmų planas. Geresni produktai, didesnis pasirinkimas, Europos Komisija, 2017 m.

²³ Lietuvos banko užsakymu apklausa atlikta 2018 m. vasario mėn., atsakymai gauti iš 509 Lietuvoje veikiančių įmonių.

Momentiniai mokėjimai dėl jų atlikimo greičio ir patogumo ilgainiui taps įprasti atliekant įvairios paskirties mokėjimus. Pavyzdžiui, Skandinavijos šalių patirtis parodė, kad momentiniai mokėjimai ypač patogūs pervedant pinigus kitiems asmenims, pervedant dienpinigius vaikams, kolegai, draugui už apmokėtus pietus. Jie taip pat bus nesunkiai pritaikomi, atsiskaitant už smulkių prekybininkų prekes ir paslaugas, pavyzdžiui, turgavietėse, grožio salonuose ir pan. Be to, tai turėtų būti dar vienas iš mokėjimo būdų vykdant elektroninę prekybą, kai prekybininkui svarbu nedelsiant gauti apmokėjimą, o klientui – paslaugą.

Lietuvos bankas 2017 m. lapkričio pabaigoje Lietuvoje kartu su dar 7 valstybėmis pirmieji įdiegė savo mokėjimų sistemoje *CENTROlink* momentinių mokėjimų infrastruktūrą, kuri užtikrina momentinių mokėjimų įvykdymą tarp skirtingų MPT. *CENTROlink* turi tiesioginę sąsają su *EBA Clearing* sukurta Europos momentinių mokėjimų sistema RT1 ir numato sąsają su Eurosistemos sistema TARGET2 pritaikyti joje planuojamai teikti momentinių mokėjimų paslaugai TIPS (ši paslauga bus teikiama nuo 2018 m. lapkričio mėn.). Tačiau MPT klientai gali tikėtis momentinių mokėjimų paslaugos tik tada, kai patys MPT bus pasirengę savo vidaus sistemas ir prisijungę prie tokius mokėjimus apdorojančių mokėjimo sistemų. Ilgainiui ši paslauga bus teikiama 34 Europos valstybėse (bendroje SEPA mokėjimų erdvėje).

A pav. Momentinio mokėjimo vykdymo procesas

Šaltinis: Lietuvos bankas

Momentinių mokėjimų sėkmė priklausys nuo visų mokėjimo paslaugų teikėjų noro ir pasirengimo pasiūlyti šią paslaugą savo klientams. MPT, jungdamiesi prie tarpbankinių sistemų, turi galimybę pasirinkti, ar siųsti ir priimti momentinius mokėjimus, ar tik juos priimti. Lietuvos bankas su bankais pasirašė memorandumą, kuriuo bankai įsipareigoja pasiūlyti Lietuvoje momentinių mokėjimų paslaugą klientams iki 2019 m. lapkričio mėn. Taip pat Mokėjimų tarybos (žr. 1 intarpą) veiklos apimtyje nagrinėjamos momentinių mokėjimų galimybės ir jų pritaikymo būdai.

4. STIPRINAMA MOKĖJIMO PASLAUGŲ VARTOTOJŲ APSAUGA

2018 m. rugpjūčio mėn. įsigaliojo Mokėjimų įstatymo pakeitimai, kuriais įgyvendinama antroji Mokėjimo paslaugų direktyva. Mokėjimų įstatymas nustato reikalavimus teikiamoms mokėjimo paslaugoms, mokėjimo paslaugų vartotojų teises, užtikrina vartotojų apsaugą. Šie Mokėjimų įstatymo pakeitimai dar labiau sustiprina vartotojų apsaugą naudojantis mokėjimo paslaugomis, ypač – gana retai pasitaikančiais, tačiau vartotojams skaudžių pasekmių galinčiais sukelti atvejais. Informacija apie mokėjimo paslaugų vartotojų teises pagal Mokėjimų įstatymą ir kitus mokėjimo paslaugas reglamentuojančius teisės aktus skelbiama Lietuvos banko ir MPT interneto svetainėse (jeigu MPT interneto svetainės neturi, mokėjimo paslaugų teikimo vietose).

Gerinamos sąlygos mokėjimo paslaugų vartotojams suklydus nurodant gavėjo sąskaitą, būsimam mokėjimui rezervuojant iš anksto nenurodytą sumą, taip pat uždarant mokėjimo sąskaitą. Daug keliaujantiems asmenims tenka pasinaudoti mokėjimo kortele įvairioms rezervacijoms (viešbučiuose ar nuomojantis automobilį), kai iš

anksto nėra žinoma galutinė mokėjimo suma. Įsigaliojus Mokėjimų įstatymui, mokėtojo MPT sąskaitoje gali rezervuoti tik konkrečią sumą, kuriai mokėtojas davė sutikimą, o gavęs tikslią informaciją apie operacijos sumą MPT privalo nedelsiant panaikinti lėšų rezervaciją. Kita situacija – jei mokėtojas, inicijuodamas pervedimą, suklydo nurodydamas sąskaitos numerį ir pinigai buvo pervesti kitam asmeniui, jis galės lengviau susigrąžinti ne tam asmeniui pervestas lėšas. Mokėjimų įstatymas įpareigoja mokėtojo mokėjimo paslaugų teikėją dėti pastangas atsekti klaidingą mokėjimą ir atgauti lėšas, o gavėjas MPT turi bendradarbiauti ir perduoti mokėtojo MPT turimą informaciją, reikalingą lėšoms atgauti. Nepavykus atgauti lėšų, mokėtojui pateikiama mokėtojo MPT turima aktuali informacija, kad jis galėtų imtis teisinių priemonių lėšoms atgauti. Įsigaliojus Mokėjimų įstatymui mokėjimo paslaugų vartotojui uždarant mokėjimo sąskaitą jo MPT turės nemokamai pateikti trejų metų sąskaitos išrašą. Paprastai uždarius mokėjimo sąskaitą klientas praranda ir prieigą prie tos sąskaitos išrašo, nebent būna iš anksto pasirūpinęs ir jį atsispausdinęs. Sąskaitos išrašas gali būti naudingas kilus įtarimų dėl neautorizuotų operacijų, taip pat panaudojant naujai besirandančioms paslaugoms, pagrįstomis istoriniais mokėjimų duomenimis (pvz., kreditingumo vertinimui).

Naujuoju reguliavimu didinama mokėjimo paslaugų vartotojų apsauga, jei kiti asmenys neteisėtai panaudotų mokėjimo priemonę. Vartotojui tenkanti nuostolių dėl neteisėto mokėjimo priemonės panaudojimo suma sumažinama iki 50 Eur (anksčiau vartotojui galėjo tekti 150 Eur nuostolių suma), o kai kuriais atvejais mokėtojai nepatirs jokių nuostolių, pavyzdžiui, pradedę bekontaktę mokėjimo kortelę ar kitais atvejais, kai MPT taiko paprastesnius autentiškumo patvirtinimo būdus (pvz., inicijuojant mažos vertės pervedimą ar mokėjimą mokėtojo nurodytiems patikimiems gavėjams gali užtekti vieno mygtuko paspaudimo). Mokėtojas neturi patirti jokių nuostolių, jei jis negalėjo pastebėti mokėjimo priemonės praradimo. Tai aktualu, kai mokėjimą galima inicijuoti panaudojant tik pavogtus mokėjimo priemonės duomenis, o pačią priemonę mokėtojas tebeturi. MPT, sužinojęs apie mokėjimo operacijas, atliktas be vartotojo sutikimo, ne vėliau kaip iki kitos darbo dienos pabaigos privalės grąžinti neautorizuotos mokėjimo operacijos sumą, nebent bus pagrįstų abejonių, kad vartotojas veikė nesažiningai arba elgėsi ypač neatsargiai (pvz., padiktavo internetinės bankininkystės slaptažodžius apsimiteliams).

Mokėjimų įstatyme gerinamos vartotojų, į kurių lėšas sąskaitose yra nukreiptas išieškojimas, galimybės naudotis elektroninėmis mokėjimo priemonėmis. Lietuvos teisės aktai numato, kad tam tikrais atvejais išieškojimą vykdančios institucijos (antstoliai, Valstybinė mokesčių inspekcija, „Sodra“ ir kt.) turi užtikrinti, kad vartotojams liktų nustatyta lėšų suma. Pavyzdžiui, išieškojimas neleidžiamas iš gautų socialinių išmokų, vaiko priežiūros išmokų ir pan. MPT savo nuožiūra (sutartyse) nusprendžia dėl nuo išieškojimo apsaugotų lėšų mokėjimo sąskaitose panaudojimo priemonių – paprastai nustatomos ribotos galimybės disponuoti šiomis lėšomis, pavyzdžiui, pasiimant jas grynaisiais pinigais MPT skyriuje. Šie papildomi apribojimai sumažina vartotojų galimybes naudotis mokėjimo paslaugomis daugiau, nei nustatyta išieškojimo nurodymuose. Siekiant sumažinti vartotojams taikomus apribojimus ir užtikrinti vartotojų galimybę laisvai disponuoti nuo išieškojimo apsaugotomis lėšomis mokėjimo sąskaitoje naudojantis elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, papildytas Mokėjimų įstatymas. Jame nustatyta, kad nuo 2019 m. gegužės 1 d. MPT turi užtikrinti vartotojų galimybę laisvai disponuoti šiomis lėšomis naudojantis bent jau mokėjimo kortelėmis.

3 intarpas. Mokėjimo paslaugų krepšeliai

2017 m. pasikeitė kredito įstaigų siūloma mokėjimo paslaugų kainodara. Iki tol vyravusį kiekvienos paslaugos (pvz., pervedimų eurais, grynujų pinigų operacijų, sąskaitos tvarkymo) apmokestinimą atskirai keičia mokėjimo paslaugų krepšeliai. Mokėjimo paslaugų krepšelis – paslaugų apmokestinimo būdas, kai už fiksuotą mėnesinį komisinį atlyginimą suteikiamos įvairios mokėjimo paslaugos – sąskaitos tvarkymas, mokėjimo kortelė, pervedimai internetu, grynujų pinigų pasiėmimas bankomatuose ir kt. Bankai pasiūlė ne tik pagrindinės mokėjimo sąskaitos paslaugą, kurios sudėtis ir didžiausia kaina yra reguliuojama, bet ir kitus, savo iniciatyva sukurtus mokėjimo paslaugų krepšelius.

Bankų siūlomų paslaugų krepšelių, kuriuos gali pasirinkti bet kuris klientas, kaina svyruoja tarp 1 ir 1,80 Eur. Tačiau asmenys, kurie gauna darbo užmokestį į pasirinkto banko sąskaitą ar intensyviai naudojami to banko paslaugomis, tą patį paslaugų paketą gali gauti už mažesnę kainą – už 0,60–1 Eur per mėnesį. Bankai taip pat siūlo specialius planus jaunimui ir senjorams, kurie yra pigesni už standartiškai siūlomus planus, atitinkamai 0–0,70 Eur už krepšelį jaunimui ir 0,60–0,80 Eur senjorams. Asmenys, kuriems reikia daugiau paslaugų, pavyzdžiui, kredito kortelės ar didesnės grynujų pinigų pasiėmimo bankomatuose sumos, gali pasirinkti jų poreikius atitinkančius kitus planus, kurie paprastai yra brangesni.

Lietuvos banko atlikto tyrimo duomenimis, 2017 m. pabaigoje įvairius mokėjimo paslaugų krepšelius buvo pasirinkę apie pusė visų bankų klientų (1,6 mln.). Iš jų daugiau nei 70 proc. naudojami pigesniais, darbo užmokesčio gavėjams, jaunimui ar senjorams skirtais mokėjimo paslaugų krepšeliais, taigi didžiosios dalies pasirinkusiųjų krepšelius išlaidos už reikalingiausias mokėjimo paslaugas mokėjimo neviršijo 1 Eur per mėnesį. Tyrimo duomenimis, vidutiniškai krepšelių turėtojai per metus sumokėjo kiek daugiau nei 10 Eur.

Didžiąją dalį krepšelius pasirinkusių gyventojų visiems mokėjimams atlikti ir gryniesiems pinigams pasiimti pakanka į krepšelio sudėtį įeinančių paslaugų – jie moka tik krepšelio komisinį atlyginimą. Vidutiniškai vienas krepšelį pasirinkęs gyventojas per 2017 m. sumokėjo beveik 9 Eur už krepšelio sudėtį viršijančias paslaugas – už grynujų pinigų operacijas

bankomatuose (viršijus nustatytą į krepšelį įeinančią grynųjų pinigų pasiėmimo sumą ar pasinaudojus kito banko Lietuvoje ar užsienyje bankomatu) ir už papildomas mokėjimo korteles. Papildomai už grynųjų pinigų pasiėmimą bankomatuose viršijus į krepšelį įeinančią grynųjų pinigų pasiėmimo sumą moka tik nedidelė dalis gyventojų.

Lietuvos banko tyrimas taip pat parodė, kad krepšelius pasirinkę gyventojai yra aktyvesni mokėjimo paslaugų naudotojai, jie vykdė daugiau kredito pervedimų, apmokėjimo daugiau e. sąskaitų, pasiėmė daugiau grynųjų pinigų. Krepšelių nepasirinkę gyventojai mokėjimo paslaugomis naudojami mažiau, tačiau vidutiniškai už mokėjimo paslaugas sumokėjo daugiau – virš 22 Eur per metus. Didžiausia dalis išlaidų – apie trečdalis – teko už sąskaitos tvarkymą, šiek tiek mažiau (30 proc.) – už grynųjų pinigų pasiėmimą bankomatuose, likusi suma sumokėta už mokėjimo korteles ir pervedimus eurais.

Tyrimas atskleidė, kad Lietuvos gyventojai (turintys krepšelius ir jų nepasirinkę) reikšmingą sumą sumoka už grynųjų pinigų operacijas bankomatuose ir skyriuose. Šios išlaidos sudaro net trečdalis visų mokėjimo paslaugoms tenkančių gyventojų išlaidų. Gyventojai galėtų reikšmingai sutaupyti, jei dažniau atsiskaitytų negrynaisiais pinigais, taip jie išvengtų grynųjų pinigų pasiėmimo iš sąskaitos išlaidų.

Nors gyventojai, nepasirinkę mokėjimo paslaugų krepšelių, mokėjimo paslaugomis naudojami rečiau, tačiau ir jiems daugeliu atveju apsimoka pasirinkti mokėjimo paslaugų krepšelį. Pavyzdžiui, asmenims, kurie turi sąskaitą, mokėjimo kortelę ir atlieka bent vieną pervedimą, paslaugų krepšelis leistų už mokėjimo paslaugas mokėti mažiau, o asmenys, kurie gauna darbo užmokestį į pasirinkto banko sąskaitą, tik už šiek tiek didesnę nei sąskaitos tvarkymo komisiją atlyginimą, gali gauti gerokai daugiau paslaugų.

5. PRIEIGA PRIE MOKĖJIMO SĄSKAITŲ

Mokėjimų įstatymas keičia požiūrį į prieigą prie mokėjimo sąskaitos: teisėtai prisijungti gali ne tik sąskaitą tvarkantys MPT ar sąskaitos savininkai, bet ir trečiosios šalys – mokėjimo inicijavimo ir sąskaitos informacijos paslaugų teikėjai. Kai naudojama šioms paslaugomis, mokėjimo sąskaitos savininkai savo personalizuotus saugumo duomenis (prisijungimo prie sąskaitos duomenis) sąskaitą tvarkančiam MPT perduoda per MIP ir SIP teikėjus, todėl labai svarbu, kad šios trečiosios šalys prie mokėjimo sąskaitų jungtųsi saugiai. Tuo tikslu Europos Komisija nustatė nuo 2019 m. rugsėjo mėn. įsigaliosiančius reikalavimus API sąsajai – techninei sąsajai, kurią turi parengti kiekvienas sąskaitą tvarkantis MPT ir per kurią MIP ir SIP teikėjai jungsis prie klientų sąskaitų. Parengtos API sąsajos turi užtikrinti, kad jungtųsi tik licencijuoti MIP ir SIP teikėjai, kurie patvirtina savo tapatybę sąskaitą tvarkančiam MPT, taip pat tai, kad personalizuoti saugumo duomenys, mokėjimo nurodymai ir sąskaitų duomenys būtų iš vieno MPT kitam būtų perduodami saugiai. Mokėjimų įstatymas nustato, kokie duomenys ir kokių tikslu gali būti perduodami: MIP ir SIP teikėjai turi teisę prieiti tik prie tų duomenų, kurie reikalingi atitinkamoms paslaugoms suteikti, ir tik tie, kurie susiję su mokėjimo sąskaita. Kita vertus, sąskaitą tvarkantys MPT negali trečiosioms šalims prieinamų duomenų apriboti daugiau, nei klientas matytų, prisijungęs prie sąskaitos tiesiogiai.

Naujieji MPT gali reikšmingai pagerinti mokėjimo paslaugų vartotojų patirtį apsiperkant internetu, suteikti naujų paslaugų, tačiau kyla ir papildomos rizikos – pasinaudoti MIP ar SIP teikėjais ar jais apsimesti gali sukčiautojai. Todėl reikia papildomo atsargumo. Kol įsigalios Europos Komisijos nustatyti reikalavimai dėl atvirojo ryšio sąsajos, MIP ir SIP naudotojai savo personalizuotus saugumo požymius pateiks MIP ir SIP teikėjų aplinkoje, o šie personalizuotus saugumo požymius pateiks sąskaitą tvarkančiam tiekėjui, prisijungęs prie mokėjimo sąskaitos ir atliks kliento nurodytus veiksmus (inicijuos mokėjimą arba paims sąskaitos informaciją). Siekiant sumažinti riziką ir kad sąskaitą tvarkantis MPT žinotų, jog prie sąskaitos jungiasi ne pats sąskaitos savininkas, Lietuvoje numatytas reikalavimas, kad MIP ir SIP teikėjai nurodytų savo tapatybę sąskaitą tvarkantiems teikėjams. Nors reikalavimas jungtis per atvirojo ryšio sąsają dar neįsigaliojęs, kiti Mokėjimų įstatymo reikalavimai galioja: MIP ir SIP teikėjai turi turėti šios veiklos licenciją, aiškiai informuoti klientą, kad naudojama tarpininko paslaugomis, atlikti tik tuos veiksmus, kuriems sutikimą davė klientas, „neskaityti“ kitų duomenų, nei reikia paslaugoms suteikti. Mokėtojas gali patikrinti nacionaliniuose mokėjimo paslaugų teikėjų registruose, ar tas teikėjas turi atitinkamą licenciją. Taip pat vartotojai turi patys būti budrūs ir nesinaudoti interneto parduotuvėmis, dėl kurių kyla įtarimų, interneto naršyklėje patikrinti (peržiūrėti svetainės sertifikato duomenis, paspaudus spynelės piktogramą), ar svetainė, per kurią inicijuojamas mokėjimas, priklauso tam MIP teikėjui.

MIP ir SIP teikėjai, prisijungę prie klientų sąskaitų, turi prieigą prie asmens duomenų, todėl teikiant šias paslaugas svarbu užtikrinti tinkamą asmens duomenų apsaugą. Taigi, aktualios ne tik Mokėjimų įstatymo nuostatos, bet ir Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimai. MIP ir SIP teikėjai turi laikytis Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimų, kai tvarko asmens duomenis, gautus teikiant MIP ir SIP paslaugas. Reglamentas numato, kad asmens duomenys gali būti valdomi ir tvarkomi tik tais atvejais, kai yra gautas vartotojo sutikimas, tvarkymas yra būtinas siekiant įvykdyti sutartį ar teisinę prievolę, taip pat kitais reglamente numatytais atvejais. Teikiant MIP arba SIP paslaugą nereikia gauti atskiro vartotojo sutikimo dėl asmens duomenų tvarkymo, nes Mokėjimų įstatymas numato, kad MIP ir SIP paslaugoms suteikti reikalingas asmens duomenų perdavimas. Tai reiškia, kad užtenka duoti sutikimą MIP arba SIP teikėjui naudotis paslauga, o sąskaitą tvarkantis MPT neturi iš kliento prašyti papildomo sutikimo dėl asmens duomenų perdavimo MIP ir SIP teikėjams. Jei MIP ar SIP teikėjas siūlo papildomas paslaugas, kurios remiasi MIP ir SIP paslaugomis, tačiau nėra

reglamentuotos Mokėjimų įstatyme (pvz., gauti mokėjimo sąskaitos duomenys naudojami įvertinti asmens kreditingumą ar tą vertinimą atlieka dar kita įstaiga), mokėtojas turi duoti aiškų sutikimą tvarkyti jo asmens duomenis, kaip nustatyta Bendrajame duomenų apsaugos reglamente.

4 intarpas. Atviroji bankininkystė ir API sąsaja

Atviroji bankininkystė – tai naujas finansinių paslaugų ar finansinių technologijų terminas, apibrėžiantis API sąsajos naudojimą kuriant naujas finansų įstaigų paslaugas. Ji suteikia didesnes pasirinkimo ir finansinio skaidrumo galimybes sąskaitų turėtojams naudojantis atviris ir privačiais duomenimis. Apsikeitimas duomenimis vyksta laikantis duomenų apsaugos standartų ir procedūrų. Privatūs vartotojo duomenys trečiosioms šalims gali būti perduodami tik gavus asmeninį vartotojo sutikimą ir patvirtinimą²⁴.

Dažniausiai įvardijami tokie atvirosios bankininkystės privalumai ir galimybės:

- skaidresnės ir paprastesnės, lengviau palyginamos bankininkystės paslaugos;
- galimybė peržiūrėti ir tvarkyti visų bankų sąskaitas vienoje vietoje;
- inovatyvios asmeninės finansinės paslaugos;
- asmeniniai finansiniai patarimai, padėsiantys sutaupyti²⁵.

Tarptautinės konsultacijų bendrovės *PricewaterhouseCoopers* atliktame tyrime²⁶ buvo vertinamas atvirosios bankininkystės poveikis Jungtinės Karalystės ekonomikai. Tyrimo rezultatai parodė, kad dėl atvirosios bankininkystės bus sukurta apie 2,3 mlrd. svarų pajamų iki 2018 m. pabaigos ir daugiau kaip 7,2 mlrd. svarų pajamų iki 2022 m. Tyrimas taip pat atskleidė, kad apie 40 proc. šalies įmonių yra linkusios dalintis savo mokėjimų istorija su trečiosiomis šalimis, o 72 proc. įmonių vis dar labiau pasitiki bankais nei *FinTech* įmonėmis.

Lietuvoje finansų institucijos rengiasi įgyvendinti antrosios Mokėjimo paslaugų direktyvos reikalavimus. Nors galutinis terminas privalomosios API sąsajos sukūrimui yra tik 2019 m. rugsėjo 14 d.²⁷, tačiau didžioji dalis komercinių bankų planuoja būti pasirengę bent pusmečiu anksčiau. Didžiausi rinkos dalyviai planuoja būti pasirengę dar anksčiau ir tam skiria dėmesį, pavyzdžiui, yra sukūrę bandomosios aplinkos platformas (angl. *sandbox*), per kurias trečiosios šalys gali prisijungti ir išbandyti atvirosios bankininkystės teikiamas galimybes. Inovacijų centruose organizuojamos atvirosios bankininkystės programavimo dirbtuvės (angl. *hackathon*), kuriose varžosi finansinių technologijų startuoliai ir įmonės, kurdami atvirosios bankininkystės pagrindu pagrįstus naujus produktus ir paslaugas.

Kitose pasaulio šalyse atviroji bankininkystė įgauna kur kas didesnį pagreitį. Singapūre ir Japonijoje komerciniai bankai aktyviai kuria naujas API sąsajas duomenims atverti. Jungtinėje Karalystėje šių metų pradžioje įsigaliojo atvirosios bankininkystės „režimas“. Jis nurodo 9 didžiausioms šalies finansų institucijoms pagal turimą klientų einamųjų sąskaitų skaičių atverti papildomus duomenis, palyginti su antrosios Mokėjimo paslaugų direktyvos reikalavimais. Vertinama²⁸, kad visa tai šalyje sukurs apie 17 tūkst. naujų darbo vietų. Australijos vyriausybė, imdama pavyzdį iš Jungtinės Karalystės, taip pat rengia įstatymų pakeitimus dėl atvirosios bankininkystės įsigaliojimo. Apie planus analizuoti atvirosios bankininkystės teikiamą naudą paskelbė Kanada ir kitos šalys. Tikėtina, kad artimiausiais metais atvirosios bankininkystės privalumais sieks pasinaudoti vis daugiau šalių, įskaitant ir Lietuvą. Lietuvos bankas, atsižvelgdamas į kitų šalių iniciatyvas, mato atvirosios bankininkystės naudą skatinant inovacijas ir konkurencingumą finansiniame sektoriuje, ir planuoja dar šiais metais paskelbti viešąją konsultaciją dėl atvirosios bankininkystės principų įgyvendinimo Lietuvoje.

6. FINTECH SEKTORIUS MOKĖJIMŲ SRITYJE

***Fintech* sektorius pasaulyje vis labiau bręsta, investicijos tampa tikslingesnės, sutelktos į ilgalaikį tvarumą.**

Pasauliniu mastu investicijos į *Fintech* sektorių 2017 m. siekė apie 31 mlrd. JAV dolerių, 30 proc. finansavimo buvo suteikta mokėjimų kompanijoms²⁹. „PwC“ skaičiuoja, kad per ateinančius 3–5 metus skirtos bendros investicijos į *Fintech* sektorių pasauliniu mastu perkops 150 mlrd. JAV dolerių³⁰. Daugiau nei du trečdaliai didžiųjų pasaulio bankų per ateinančius 3 metus planuoja didinti investicijas į mobiliąsias technologijas, pusė jų taip pat didins investicijas ir į biometrines technologijas³¹. Bankų sektorius vis dažniau mokėjimų, skolinimo platformas ne kuria, o jau įsigyja sukurtus sprendimus ir panaudoja juos esamuose verslo procesuose. Galima teigti, jog *Fintech* sprendimai pasauliniu mastu jau yra ankstyvame masinio naudojimo

²⁴ Žr. <https://www.seb.lt/open-banking>

²⁵ Žr. <https://www.seb.lt/infobankas/verslui/atviroji-bankininkyste-ateities-bankai-jau-visai-netrukus>.

²⁶ Žr. https://www.thepayers.com/e-invoicing-scf-e-procurement/uk-open-banking-sector-worth-gbp-7-2-bln-by-2022-pwc-study-shows/773802-24?utm_campaign=20180702-automatic-newsletter&utm_medium=email&utm_source=newsletter&utm_content=.

²⁷ Žr. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.069.01.0023.01.ENG&toc=OJ:L:2018:069:TOC&Bus.

²⁸ Žr. <http://www.paymentscardsandmobile.com/open-banking-can-contribute-1bn-uk-economy>.

²⁹ Žr. <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/us/pdf/2018/02/pof-4q17-report.pdf>.

³⁰ Žr. <https://www.pwc.com/gx/en/industries/financial-services/fintech-survey/blurred-lines.html>.

³¹ Žr. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-banking-outlook-2018/\\$File/ey-global-banking-outlook-2018.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-banking-outlook-2018/$File/ey-global-banking-outlook-2018.pdf).

etape. *Ernst and Young* atlikta apklausa rodo, jog vienas iš trijų skaitmeniškai aktyvių klientų naudoja dvi ar daugiau *Fintech*³² paslaugų ir netgi 50 proc. skaitmeniškai aktyvių klientų naudoja *Fintech* pinigų pervedimų ir mokėjimų paslaugas³³.

Mokėjimų rinkoje inovatyviausias yra Azijos šalys, Europa pasižymi palankia reguliavimo aplinka. JAV ir Azija sulaukia daugiausia investicijų į finansines technologijas, dėl to pirmuoja šioje srityje. Tačiau JAV seniai įsitvirtinę bankai ir prekybininkai labiau renkasi patikrintas sistemas, todėl šiek tiek atsilieka diegdama inovacijas. Azijos šalys pasižymi greičiausiu finansinių technologijų įsisavinamu. Pavyzdžiui, Kinijoje ir Indijoje jos įsisavinamos atitinkamai 69 ir 52 proc.³⁴ Taip yra dėl to, jog šios technologijos greičiausiai prigyja techniškai raštingose, tačiau nepakankamai finansinių paslaugų gaunančiose besivystančiose populiacijose. Pavyzdžiui, Kinijoje ir Indijoje įsivyrą naujo tipo skaitmeniniai bankai, kurie veikia visiškai interaktyviai, be fizinių skyrių. Revoliucija bankų sektoriuje apima ne tiek skaitmenizaciją, kiek naujus verslo modelius pasitelkiant dirbtinį intelektą, blokų grandines, tarpusavio (angl. *peer-to-peer*) finansinių paslaugų teikimo modelius, plinta „visi yra bankas“ idėja. Azija pirmuoja pagal modernizaciją mokėjimų infrastruktūrose – mobiliųjų mokėjimų vertė Kinijoje 2016 m. siekė 5,5 trln. JAV dolerių – 50 kartų daugiau nei JAV³⁵. Europa išlieka viena iš brandesnių *Fintech* rinkų, regiono stiprioji pusė – reguliacinė aplinka. Įgyvendinta antroji Mokėjimo paslaugų direktyva³⁶ Europoje paskatins atvirąją bankininkystę ir naujų mokėjimo paslaugų teikėjų steigimąsi, o Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas³⁷ užtikrins geresnę vartotojų duomenų apsaugą. Ši teisinė aplinka turėtų paskatinti *Fintech* įmonių steigimąsi Europoje ateinančiais metais. Europoje *Fintech* įmonės jau siekia banko licencijų, o JAV ir Australija svarsto pristatyti į *Fintech* įmones orientuotas licencijas, kurios, tikimasi, paskatins investicijas į naujas finansinių technologijų įmones.

Lietuvoje *Fintech* įmonių 2017 m., palyginti su 2016 m., padaugėjo beveik 43 proc., o didžiosios įmonės, norėdamos bendradarbiauti su rinkos naujokais, kuria inovacijų inkubatorius, tokias iniciatyvas palaiko ir valstybinės institucijos. Populiariausias *Fintech* įmonių veiklos³⁸ Lietuvoje pernai buvo mokėjimai, el. pinigų leidyba, skolinimosi platformos. Iš 117 *Fintech* įmonių šalyje 2017 m. 50 proc. siūlė mokėjimų sprendimus tiesiogiai verslui ar klientams³⁹. Tarp sėkmingų pavyzdžių, veikiančių Lietuvoje, galima paminėti *Paysera*, *TransferGo*, *Blender*, *Moneta International* ir užsienio kompanijas – *Revolut*, *Transferwise*, *Instarem* bei kitas. Nors *Fintech* įmonių skaičius Lietuvoje gana didelis, kol kas tai dažniausiai mažos įmonės (net 66 % jų turi ne daugiau 10 darbuotojų), neužimančios reikšmingos rinkos dalies pagal paslaugas. *Fintech* įmonės Lietuvoje vis aktyviau jungiasi į technologijų inkubatorius. Startuoliams plėtojant mokėjimų sprendimus, labai svarbus bankų rinkos pasiekiamumas, patikimumas ir reguliavimas, o tokių įmonių nauda bankams – idėjų veržlumas ir galimybė pasiūlyti rinkai įvairesnius produktus, kelti efektyvumą. Bankai, technologijų įmonės yra įkūrę inovacijų, *Fintech* centrus, skirtus pritraukti pradedančiąsias įmones ir kurti naujas technologijas bendradarbiaujant su jau pažengusiomis įmonėmis. Lietuvoje veikia per 50 inovacijų inkubatorių⁴⁰, pastaraisiais metais atsirado nemažai investicinių fondų, kurie, tikimasi, kitais metais įdarbins savo pinigus. *Barclays* banko inovacijų centras *Rise Vilnius* jau skaičiuoja antrus metus, *Luminor* ir *Telia* 2016 m. pabaigoje įkūrė *Vilnius Tech Park*, 2018 m. SEB bankas taip pat atidarė inovacijų centrą. Lietuvos banke 2018 m. planuojama įkurti reguliacinę testavimo platformą, o 2019 m. planuose – blokų grandinės testavimui skirtą platformą. Naujų technologijų ir inovacijų atsiradimą rinkoje skatina moksliniai tyrimai ir plėtra⁴¹, tačiau Lietuvoje tam skiriama mažiau dėmesio negu vidutiniškai Europoje. Taip pat Lietuva per 2017 m. rizikos kapitalo (angl. *venture capital*) pritraukė tik 18,9 proc. BVP, o Latvija pirmavo kartu su stipriausiu inovatoriumi Liuksemburgu – net 67 proc. BVP. Norint sėkmingiau įsisavinti finansines technologijas Lietuvoje, reikėtų skirti daugiau investicijų tyrimams ir plėtrai. Jie paskatintų naujų žinių įsisavinimą, o gausiai atsirandantiems naujiems verslams reikėtų skirti daugiau lėšų inovacijų diegimui, skatinti naujų technologijų kūrimą pritraukiant rizikos kapitalą.

³² Apklausoje skaitmeniškai aktyviais klientais laikomi asmenys, kurie yra aktyvūs internetinėje erdvėje. *Fintech* kompanijomis vadinamos neseniai įsisteigusios kompanijos, taip pat augančios įmonės ir net ne finansų sektoriaus įmonės, teikiančios 17 *Fintech* sektoriui priskiriamų paslaugų. *Fintech* sektoriui priskiriamos paslaugos iš pinigų perlaidų ir mokėjimų, finansinio planavimo, taupymo ir investavimo, skolinimo ir draudimo sričių. Reguliariam *Fintech* naudotojui priskiriamas asmenys, kurie naudojami dviem ar daugiau *Fintech* paslaugų per paskutinius 6 mėn.

³³ Žr. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintech-adoption-index-2017/\\$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintech-adoption-index-2017/$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf).

³⁴ Žr. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintech-adoption-index-2017/\\$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintech-adoption-index-2017/$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf).

³⁵ Žr. <https://www.aciworldwide.com/-/media/files/collateral/trends/payments-innovation-jury-report.pdf>.

³⁶ Žr. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32007L0064>.

³⁷ Žr. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>.

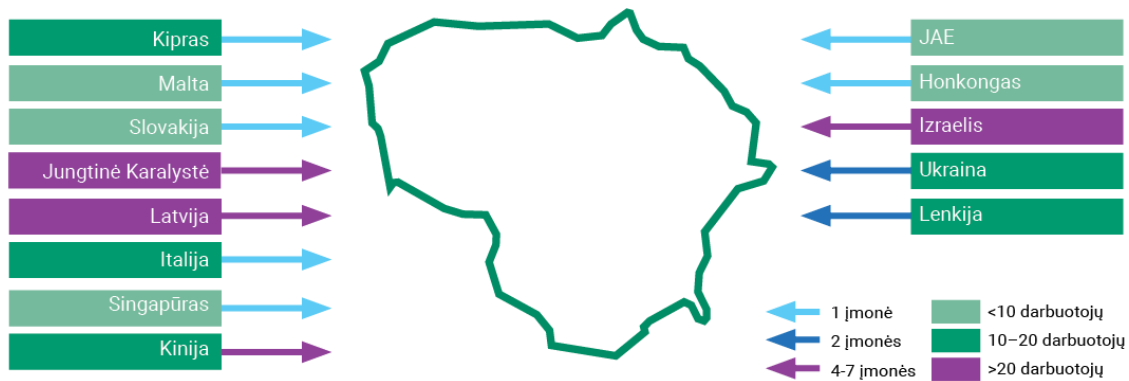
³⁸ Žr. <https://www.vz.lt/rinkos/2018/01/29/pernai-lietuvoje-licencijuotos-32-fintech-imonės>.

³⁹ Žr. <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/2018/02/Lithuanian-Fintech-Report-2017.pdf>.

⁴⁰ Žr. <https://www.startuplithuania.com/ecosystem>.

⁴¹ 2017 m. skyrėme 23 proc. BVP viešojo ir tik 7,5 proc. BVP verslo sektorių moksliniams tyrimams ir plėtrai. Europos lyderė Švedija skyrė atitinkamai 49 ir 65 proc. Viešojo ir privataus sektoriaus bendrų tyrimų ir publikacijų skaičius šalyje atsilieka dešimteriopai nuo lyderės Danijos. European Innovation Scoreboard 2018, EC.

5 pav. Fintech įmonių, turinčių licencijas Lietuvoje, geografija ir dydis

Šaltinis: 2017 m. pabaigos duomenys iš Lietuvos banko, rekvizitai.lt, Rise Vilnius apklausos.

Vis daugiau didelių korporacijų, technologijų ir elektroninės prekybos įmonių pasaulyje pereina prie **Fintech** sektoriaus; mobilioji komercija tampa rinkos varomąja jėga. Mobilųjų piniginių rinka pasaulyje siekė 594 mlrd. JAV dolerių 2016 m. ir tikimasi, kad iki 2022 m. pasieks 3 142,17 mlrd. JAV dolerių⁴². Tokios pasaulinės įmonės kaip *Samsung*, *Apple*, *Google*, į savo veiklą integravusios finansines paslaugas, plėtoja mobiliąsias pinigines, skirtas mobiliems mokėjimams. Tačiau populiariausia mobiliųjų mokėjimų sistema pernai tapo amerikiečių kavos korporacija *Starbucks*, aplenkusi minėtas kompanijas, nors *ApplePay*, *GooglePay* ir *SamsungPay* aplikacijomis galima atsiskaityti įvairiose vietose, o *Starbucks* – tik šio tinklo⁴³. Lietuvoje šioje srityje plėtojama mobiliųjų momentinių mokėjimų platforma *MoQ*. Tai pirmasis trijų didžiųjų telekomunikacijų bendrovių projektas Lietuvoje, leisiantis atlikti mokėjimus naudojantis tik mobiliojo telefono QR kodo arba NFC technologijomis. Pasaulyje populiarėja mobiliosios komercijos sąvoka – didžiosios korporacijos sieja mokėjimus per mobiliuosius įrenginius ir kuria savo verslo modelius. *Facebook*, *Amazon* jau nebeapsiriboja tik socialinių tinklų ar elektroninių parduotuvių plėtote, o kuria ekosistemas, apimančias kompleksines paslaugas – mobiliuosius mokėjimus per išmaniuosius telefonus naudojant aplikacijas, kuriomis galima pirkti, bendrauti ir mokėti tą pačią akimirka⁴⁴. Tokios įmonės kaip *Tencent* ar *Alibaba*, be pagrindinių verslų (socialinių tinklų ir e. komercijos), plėtoja ir mobiliąją komerciją⁴⁵ – kartu korporacijos užima virš 90 proc. visos Kinijos mokėjimų rinkos. Mobilioji komercija suteikia kompanijoms potencialo plėstis – turint platų geografinį pasiekiamumą ir klientų ratą, bendradarbiaujant su bankais ir kortelių schemomis, galima pasiekti didesnę vartotojų įsitraukimą suteikiant daug paslaugų per vieną skaitmeninį kanalą.

Pastaruoju metu **Fintech** sektorius sulaukė itin didelio tarptautinių institucijų įsitraukimo – dedami pagrindai globalioms teisinėms bazėms. 2018 m. Europos Komisija išleido *Fintech* veiksmų planą, 2017 m. Finansinio stabilumo tarnyba ir 2018 m. Bazelio komitetas išleido ataskaitas⁴⁶, kurių pagrindinės idėjos yra skatinti inovatyvius verslo modelius per aiškias ir vienodas licencijavimo gaires, kurti rinkos bendradarbiavimo platformas (bandomasias aplinkas, inovacijų inkubatorius⁴⁷), skatinti bendradarbiavimą tarp vietinių reguliatorių užtikrinant kibernetinę saugą, skatinti konkurencingumą. Taip pat šios institucijos pabrėžia globalaus ryšio svarbą tarp institucijų nustatant naujų technologijų (tokių kaip blokų grandinės, atvirosios bankininkystės) standartus. Jungtinė Karalystė išleido *Fintech* sektoriaus strategiją⁴⁸, kurioje numatė sukurti platformas skatinti inovacijoms, *Fintech* standartus. Europos Komisija įkūrė blokų grandinės technologijos partnerystę⁴⁹, į kurią įtraukti šalių atstovai plėsti šios technologijos panaudojimą viešojo sektoriaus paslaugoms (Lietuva taip pat dalyvauja). Lietuvos bankas dėl bendradarbiavimo *Fintech* srityje pasirašė susitarimą su Singapūro centriniu banku (Singapūro pinigų institucija, angl. *Monetary Authority of Singapore*, MAS). 2017 m. Lietuvos bankas ir Finansų ministerija pristatė savo *FinTech* strategijas, pagrindiniai tikslai – plėtoti perspektyvias pasaulines technologijas ir tapti Baltijos šalių *Fintech* centru. Tendencijos rodo, jog valstybės kloja pamatus naujoms globalioms teisinėms bazėms, skleidžiama žinia, kad *Fintech* nebėra lokalus reiškinys, tai tampa globaliu reiškinium⁵⁰. Plėtojamas daugiašalis bendradarbiavimas Lietuvai gali suteikti gerąsias praktikas, spartesnę įsisavinimą, greitesnę įteisinimą ir paslaugų prieinamumą vartotojams.

⁴² Žr. <https://www.zionmarketresearch.com/news/mobile-wallet-market>.

⁴³ Žr. <http://fortune.com/2018/05/22/walmart-starbucks-mobile-pay-apple>.

⁴⁴ Mobilioji komercija – tai komercija, vykdoma per mobiliuosius įrenginius, naudojantis WiFi ryšiu, biometrinėmis autentifikavimo technologijomis, greitai atsiskaitymu internete (e-komercija tuo tarpu apima internetinę prekybą prekėmis ir paslaugomis naudojantis kompiuteriu, kredito kortele).

⁴⁵ http://cebc.org.br/sites/default/files/mgi-chinas-digital-economy-a-leading-global-force_3.pdf

⁴⁶ Žr. https://ec.europa.eu/info/publications/180308-action-plan-fintech_en; <http://www.fsb.org/2017/06/financial-stability-implications-from-fintech/>; <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.htm>.

⁴⁷ Žr. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>.

⁴⁸ Žr. <https://www.gov.uk/government/publications/fintech-sector-strategy>.

⁴⁹ Žr. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-countries-join-blockchain-partnership>.

⁵⁰ Žr. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>.

Paskirstytųjų duomenų technologija gali turėti privalumų mokėjimų vykdymo procesuose, tačiau ši technologija dar testuojama. Viena iš intensyviausiai tiriamų technologijų – paskirstytųjų duomenų technologija (angl. *distributed ledger technology*), veikianti blokų grandinės principu ir naudojanti kriptografijos elementus, gali būti taikoma ir mokėjimų platformoms⁵¹. Matuojama, jog paskirstytųjų duomenų technologija sumažins finansų rinkos kaštus nuo 15 iki 20 mlrd. JAV dolerių per metus iki 2022 m.⁵² Pagrindiniai šios technologijos pranašumai prieš esamas infrastruktūras stebimi testavimų metu – padidėjęs mokėjimų vykdymo greitis iki akimirkos, tarptautiniai mokėjimai įvykdomi tą pačią dieną, nereikalingi tarpininkai valiutų keitimo ar vertybinių popierių prekybos procesuose.⁵³ 2018 m. tikimasi proveržio sumanių sutarčių (skaitmeninėje erdvėje veikiančių virtualiai užprogramuotų nuostatų) pritaikyme finansų paslaugose. Taip pat blokų grandinių technologijos turėtų tapti kompleksiškesnės, sietis tarpusavyje, tapti mišriomis sistemomis – privatumas būtų derinamas su viešumu. Paskirstytųjų duomenų technologija bene pirmiausia buvo panaudota kuriant virtualias valiutas, kurių vertė priklauso nuo vartotojų paklausos, dėl to pasižymi dideliu nestabilumu. Nors kuriamos įvairios platformos, kurios virtualiąsias valiutas bando pritaikyti elektroniniams mokėjimams, tačiau tokie verslo modeliai yra nereguliuojami, pasižymintys ribotomis atsiskaitymų vietomis, o el. pinigines laikomos virtualiosios valiutos nėra apdraustos, todėl jos kol kas dažniau naudojamos spekuliaciniais ar investavimo tikslais, o ne mokėjimams atlikti. Taigi, nors verslas eksperimentuoja su paskirstytųjų duomenų technologija, pasaulinės institucijos ir bankai testuoja technologiją siekiant pagrįsti realius pritaikymo atvejus. Kol kas vieningo sprendimo sistemos užtikrintumui nėra, kyla klausimų dėl nereguliuojamos aplinkos, galimos tolesnės technologijos plėtotės, todėl ateityje laukia svarbus žingsnis iš priežiūros, valstybinių institucijų dėl galimo technologijos apibrėžtumo.

7. NAUDOJIMASIS MOKĖJIMO PASLAUGOMIS LIETUVOJE

2017 m. įmonių ir gyventojų mokėjimo operacijų, atliktų tarpininkaujant Lietuvos MPT⁵⁴, skaičius augo dešimtadaliu, daugiausia tai lėmė aktyvesnis mokėjimo kortelių naudojimas. Lietuvoje 2017 m. tarpininkaujant Lietuvos MPT buvo inicijuota 497,4 mln. mokėjimo operacijų⁵⁵, kurių vertė siekė 240 mlrd. Eur (žr. 1 lentelę). 92 proc. (2016 m. 94 %) operacijų buvo vietinės, t. y. operacijos tarp mokėtojo ir gavėjo, kurių MPT veikė Lietuvoje, kiti 8 proc. – tarptautinės. Mokėjimų Lietuvos MPT išleistomis kortelėmis skaičius, kaip ir 2016 m., augo dviženkliais tempais: 2017 m., palyginti su 2016 m., mokėjimų kortelėmis skaičius padidėjo 16,8 proc. Mokėjimai kortelėmis 2017 m. sudarė 55 proc. visų mokėjimų, atliktų tarpininkaujant Lietuvos MPT (žr. 6 pav.), jų rinkos dalis, kaip ir 2016 m., padidėjo 3 proc. p. Dėl mokėjimų ypatumų, lemiančių didelės vertės operacijas (pvz., įmonių tarpusavio atsiskaitymai), pagal mokėjimų vertę rinkoje vyravo kredito pervedimai, jie sudarė 97 proc. visų operacijų vertės.

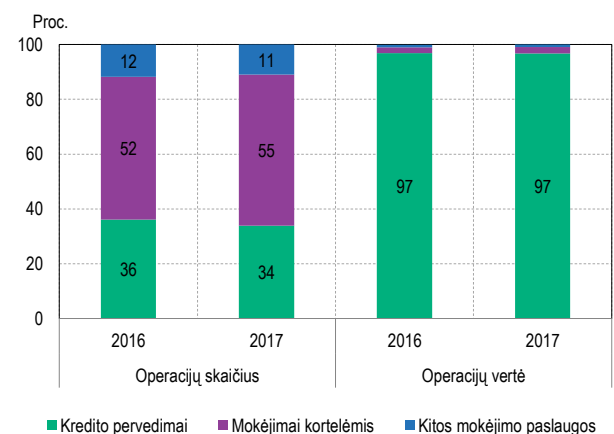
1 lentelė. Lietuvos MPT teikiamos mokėjimo paslaugos 2016–2017 m.

Mokėjimo paslaugos	Operacijų skaičius, mln. vnt.			Operacijų vertė, mln. Eurų		
	2016	2017	pokytis, proc.	2016	2017	pokytis, proc.
Visi mokėjimai, atlikti per Lietuvos MPT	451	497,4	10,3	216 223	239 759	10,9
Kredito pervedimai	162,7	168,4	3,5	209 331	231 914	10,8
Mokėjimai kortelėmis	235,2	274,7	16,8	4 682	5 586	19,3
Kitos mokėjimo paslaugos	53	54,2	2,3	2 102	2 190	4,2

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: nevertinami mokėjimai elektroniniais pinigais ir mokėjimai, atlikti naudojantis užsienio MPT paslaugomis

6 pav. Mokėjimų, atliekamų tarpininkaujant Lietuvos MPT, struktūra pagal operacijų skaičių ir vertę, 2016–2017 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: nevertinami mokėjimai elektroniniais pinigais ir mokėjimai, atlikti naudojantis užsienio MPT paslaugomis

⁵¹ Panaudojimą jau testuoja nacionalinis Kanados bankas; trys Azijos bankai ir Singapūro centrinis bankas (MAS) dirba diegdami klientų atpažinties proceso taikymą blokų grandinėje; Australijos vertybinių popierių birža paskelbė 2018 m. pradėdanti blokų grandinę pagrįsto atsiskaitymų už akcijas sprendimo bandomąjį testavimą.

⁵² Žr. <http://www.paymentscardsandmobile.com/infographic-16-blockchain-disruptions>.

⁵³ Žr. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>.

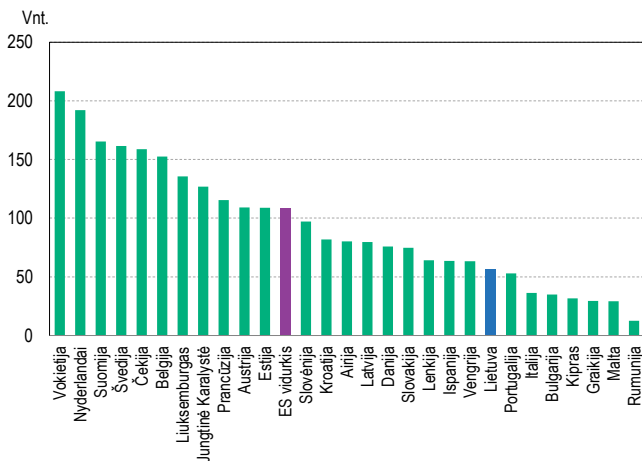
⁵⁴ Lietuvos MPT laikomi Lietuvos bankas, Lietuvoje įsteigti bankai, užsienio bankų filialai, centrinės kredito unijos (CKU), kredito unijos, Lietuvoje įsteigtos mokėjimo įstaigos, užsienio mokėjimo įstaigų filialai, Lietuvoje įsteigtos elektroninių pinigų įstaigos ir užsienio elektroninių pinigų įstaigų filialai.

⁵⁵ Apžvalgoje nevertinami Lietuvos gyventojų atlikti mokėjimai naudojantis užsienio mokėjimo paslaugų teikėjais (*Revolut, N26, PayPal* ir kt.).

Kredito pervedimų ir kitų ne kortelėmis atliekamų mokėjimų rinkos dalis 2017 m. mažėjo. Kredito pervedimų operacijų, atliktų naudojantis Lietuvos MPT paslaugomis, skaičius 2017 m. augo 3,5 proc., o kitų mokėjimo paslaugų, apimančių grynaisiais ir negrynaisiais pinigais inicijuojamas pinigų perlaidas ir mokėjimus per telekomunikacijos, skaitmeninius ar IT prietaisus, kuriuos atlieka mobilieji operatoriai, operacijų skaičius augo 2,3 proc. Palyginti lėtas operacijų skaičiaus augimas lėmė, kad šių mokėjimo paslaugų rinkos dalys mažėjo. Kredito pervedimai 2017 m. sudarė 34 proc. (2016 m. 36 proc.) visų mokėjimo operacijų, atliktų naudojantis Lietuvos MPT paslaugomis, o kitos mokėjimo paslaugos – 11 proc. (2016 m. 12 proc.) (žr. 6 pav.).

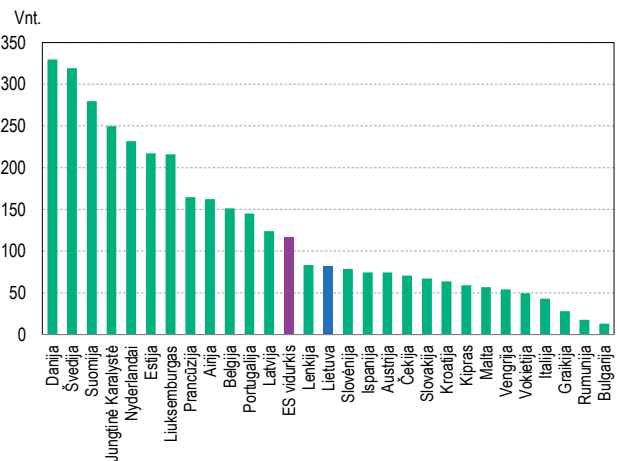
Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojai vangiai naudojami MPT teikiama mokėjimo paslaugomis. Vidutiniškai vienam Lietuvos gyventojui 2017 m. teko 176 per Lietuvos MPT atliktos mokėjimo operacijos⁵⁶ (2016 m. – 157), iš jų 97 operacijos (2016 m. – 82) buvo mokėjimai kortelėmis. Palyginti, ES vidutiniškai vienam gyventojui 2016 m. teko 233 mokėjimo operacijos⁵⁷. Lietuvos gyventojai, palyginti su kitų ES šalių gyventojais, itin retai atlieka kredito pervedimus. Vienam Lietuvos gyventojui 2016 m. vidutiniškai teko 57 kredito pervedimų operacijos (žr. 7 pav.). Šios operacijos apima ir per internetinę bankininkystę gautų e. sąskaitų apmokėjimą. Daugumoje ES šalių vietoj e. sąskaitų paslaugos naudojama tiesioginio debeto paslauga. ES kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijų vienam gyventojui vidutiniškai teko 109. Palyginti nedidelį kredito pervedimų naudojimą Lietuvoje iš dalies paaiškina dažnai Lietuvos gyventojų naudojamos pinigų perlaidos ir mokėjimai per telekomunikacijos operatorius, šių operacijų vienas vidutinis Lietuvos gyventojas 2016 m. atliko apie 19 (šios paslaugos dažniausiai yra skirtos specifiniams mokėjimams atlikti, pvz., komunalinių įmokų sumokėjimui grynaisiais pinigais, mokėjimui už automobilio stovėjimą ar kt.). Lietuvoje mokėjimų kortelėmis ir kredito pervedimų naudojimas buvo mažiausias tarp Baltijos šalių valstybių.

7 pav. Kredito pervedimų ir tiesioginio debeto operacijos, tekusios vienam gyventojui 2016 m.

Šaltinis: ECB duomenų bazė.

8 pav. Mokėjimų kortelėmis operacijos, tekusios vienam gyventojui 2016 m.

Šaltinis: ECB duomenų bazė.

Bankai dominuoja rinkoje teikdami mokėjimų paslaugas, didžiausioje – mokėjimo kortelių rinkoje – stiprių konkurentų jiems kol kas dar nėra. 2017 m. bankų klientai atliko 87,2 proc. (2016 m. – 86,9 %) visų mokėjimo operacijų, atliktų tarpininkaujant Lietuvos MPT, mokėjimo ir el. pinigų įstaigų klientai – 12,5 proc. (2016 m. – 12,7 %), o kredito unijų klientai, kaip ir 2016 m., – 0,3 proc. Bankuose (nevertinant Lietuvos banko) inicijuota 90,1 proc. (2016 m. – 90,4 %) visų per Lietuvos MPT atliktų mokėjimų vertės. Pervedimų rinkoje, apimančioje kredito pervedimus, mokėjimus el. pinigais, pinigų perlaidas ir mokėjimus per telekomunikacijos operatorius, bankų klientai atliko 72 proc. (2016 m. – 73 %) operacijų, mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigų klientai – 28 proc. (26 %), o kredito unijų klientai, kaip ir 2016 m., apie pusę proc. Bankų išleistomis mokėjimo kortelėmis 2017 m., kaip ir 2016 m., atlikta 99,8 proc. visų mokėjimų Lietuvos MPT išleistomis kortelėmis, kitą dalį sudarė kredito unijų klientų mokėjimai. Be to, bankai atliko 98 proc. kortelių aptarnavimo prekybos vietose operacijų. Verta pažymėti, kad Lietuvos gyventojai vis dažniau ima naudotis užsienio MPT paslaugomis (*Revolut*, *N26* ir kita), tačiau kol kas jų paslaugomis atliekant mokėjimus Lietuvoje naudojasi retai. Pavyzdžiui, 2017 m. 3 proc. grynųjų pinigų išėmimo operacijų Lietuvoje esančiuose bankomatuose atliko Lietuvos ir užsienio piliečiai naudodamiesi užsienio MPT išleistomis mokėjimo kortelėmis (2016 m. 3 %), atitinkamai 6 proc. (2016 m. 5 %) mokėjimų kortelėmis prekybos vietose buvo atlikta užsienio MPT išleista kortele.

Pervedimų klientų aptarnavimo vietose rinka nelinkusi plėstis, todėl ne bankai Lietuvoje palaipsniui pereina prie elektroninių mokėjimų. Lietuvoje 2017 m. 77 proc. pervedimų⁵⁸ buvo atliekama elektroniniu būdu (2016 m. – 76 %), kiti

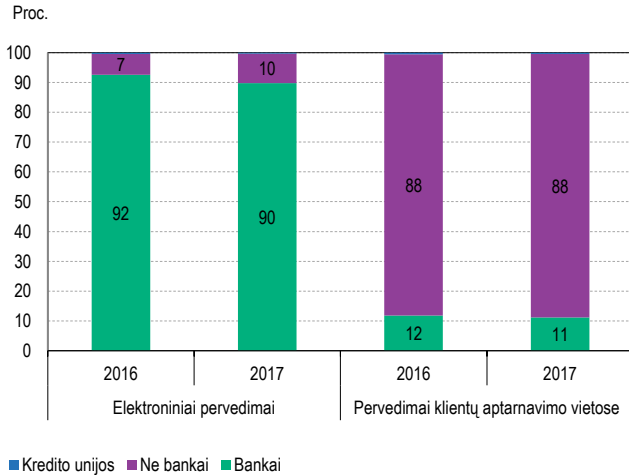
⁵⁶ Nevertinami mokėjimai elektroniniais pinigais.

⁵⁷ Nevertinami mokėjimai elektroniniais pinigais.

⁵⁸ Pervedimai apima kredito pervedimus, mokėjimus el. pinigais, pinigų perlaidas ir mokėjimus per telekomunikacijos operatorius.

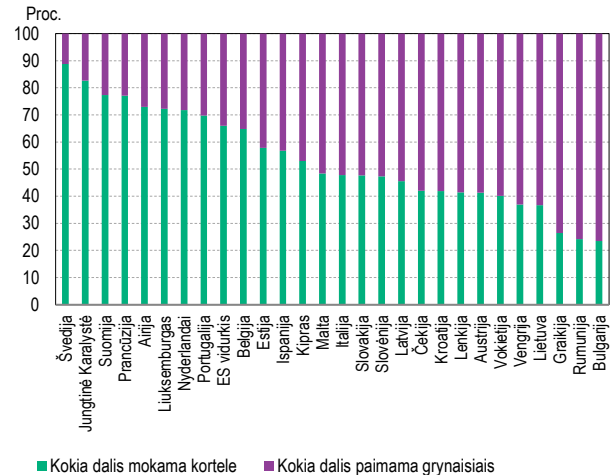
buvo atliekami klientų aptarnavimo vietose (tai perlaidų mokėjimai ir kredito pervedimai, inicijuoti bankų skyriuose). Elektroniniai pervedimai 2017 m. sudarė 91 proc. visų pervedimų vertės. 2017 m. elektroninių pervedimų operacijų skaičius paaugo 6 proc., o pervedimų klientų aptarnavimo vietose operacijų skaičius sumažėjo 2 proc. (2016 m. sumažėjo 0,3 %). Elektroninių pervedimų rinkoje 2017 m. ir toliau dominavo bankai – jų klientai atliko 90 proc. visų elektroninių mokėjimų, tačiau ne bankų (elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigos) rinkos dalis atliekant elektroninius pervedimus pagal atliktų operacijų skaičių pamažu didėjo – nuo 7 proc. (2016 m.) iki 10 proc. (2017 m.) (žr. 9 pav.). Tarp klientų aptarnavimo vietose atliekamų mokėjimų ir toliau dominavo MPT ne bankai, jie užėmė 88 proc. rinkos.

9 pav. Mokėjimo paslaugų teikėjų pervedimų rinkos dalys 2016–2017 m.

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

10 pav. Atsiskaitymams mokėjimo kortele išleistos sumos ir grynujų pinigų iš kortelės paimtos sumos struktūra 2016 m.

Šaltiniai: ECB duomenų bazė ir Lietuvos banko skaičiavimai.

*Danijos duomenys nevertinami, ES šalių vidurkis yra įvertintas, nes kelių šalių rodikliai dėl konfidencialumo skelbiami ne visi.

Grynujų pinigų naudojimas Lietuvoje kasmet mažėja, tačiau lieka vienas didžiausių ES šalyse. Grynujų pinigų paplitimui įvertinti dažnai naudojamas rodiklis – dydis, rodantis, kokia dalis mokėjimo kortelėje esančių lėšų panaudojama atsiskaitymams prekybos vietose ar internetu (kitą dalis pasiimama grynaisiais pinigais iš bankomatų). Per šešerius metus atsiskaitymų mokėjimo kortele dalis Lietuvoje padidėjo nuo 22 (2011 m.) iki 40 proc. (2017 m.) – vidutiniškai apie 3 proc. p. kasmet. 2017 m., palyginti su 2016 m., ji padidėjo 4 proc. p. Lietuvoje atsiskaitymų mokėjimo kortele dalis didėja panašiu tempu, kaip ir ES šalių vidurkis, 2017 m. buvęs 3 proc. p., tačiau ES šalyse vidutiniškai 66 proc. mokėjimo kortelėse esančių lėšų buvo išleidžiama atsiskaitymams, o ne pasiimama grynaisiais.

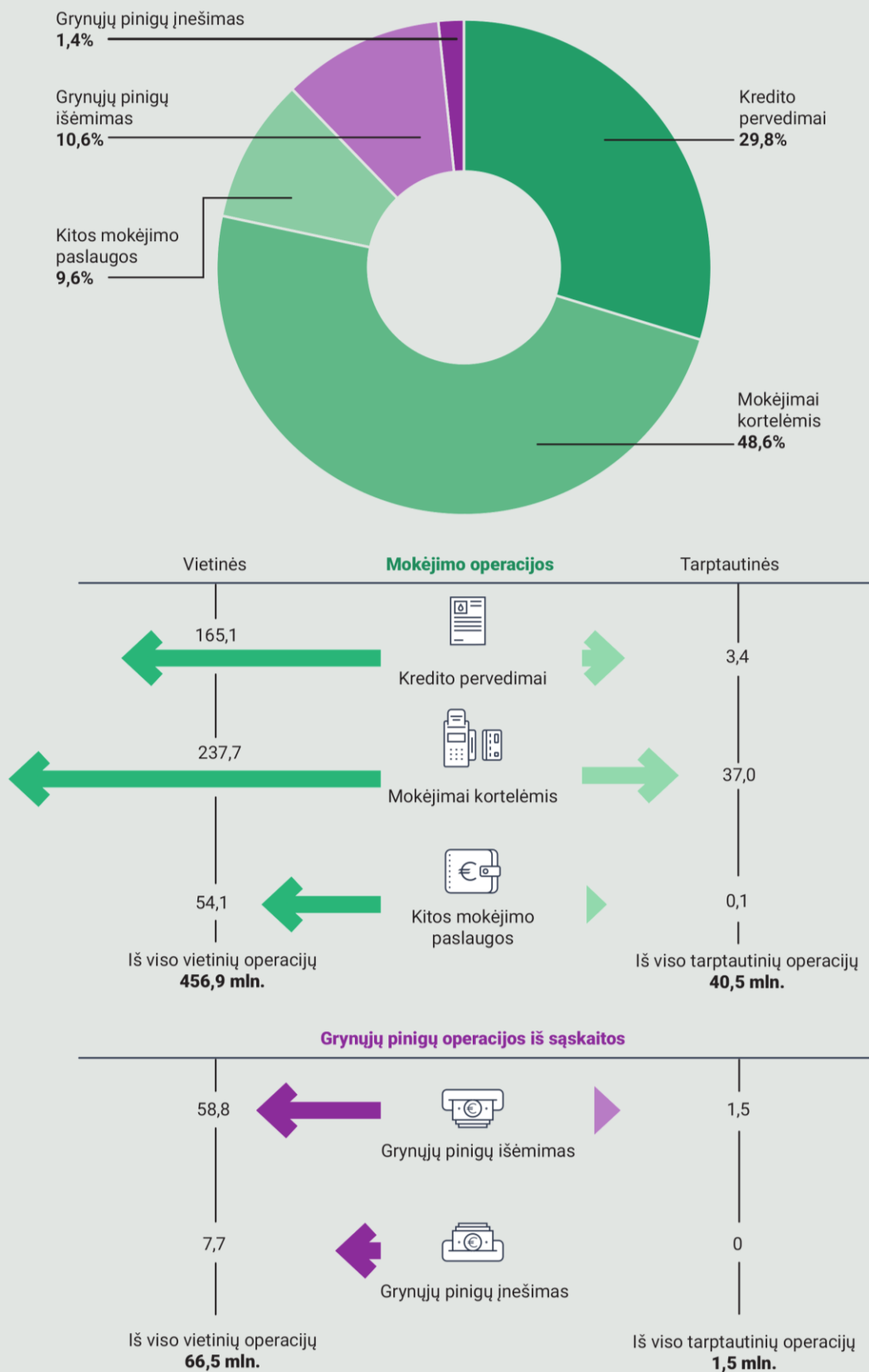
Didelį grynujų pinigų naudojimą Lietuvoje lemia keletas priežasčių – gyventojų įpročiai, verslo subjektų pasirenkamos priimti mokėjimo priemonės, grynuosius pinigus galinčių pakeisti mokėjimo paslaugų trūkumas. Gyventojų apklausa parodė, kad 27 proc.⁵⁹ Lietuvos gyventojų pajamas gauna grynaisiais pinigais, o 70 proc. grynuosius pasiima iš savo sąskaitos, taip pat 51 proc. mokėjimo kortelės turinčių gyventojų teigia, kad naudojantis grynaisiais pinigais lengviau kontroliuoti savo išlaidas. Apklausos duomenimis, apie trečdalis gyventojų, turinčių mokėjimo kortelės, pasigenda galimybės atsiskaityti jomis turguje, mugėse, grožio salonuose. Kol kas Lietuvoje trūksta patogios mokėjimo paslaugos, kuri leistų mokėjimus kitiems fiziniams asmenims atlikti nedelsiant (pvz., momentinių mokėjimų paslauga).

5 intarpas. Mokėjimo ir grynujų pinigų operacijų, inicijuotų per Lietuvos mokėjimo paslaugų teikėjus, struktūra

Įmonės ir gyventojai, 9 iš 10 kartų naudodamiesi Lietuvos MPT paslaugomis inicijuoja mokėjimo operaciją, o 1 iš 10 kartų atlieka grynujų pinigų operaciją – pasiima grynuosius pinigus iš sąskaitos arba įneša į ją (žr. B pav.). 2017 m. naudojantis Lietuvos MPT paslaugomis buvo atlikta 497,4 mln. mokėjimo operacijų (239,8 mlrd. vertės) ir 67,9 mln. grynujų pinigų operacijų (15,4 mlrd. vertės). Beveik 5 iš 10 operacijų, inicijuotų naudojantis Lietuvos MPT paslaugomis, buvo mokėjimai kortelėmis, 3 iš 10 kredito pervedimai, 1 iš 10 pinigų perlaida ar mokėjimas per telekomunikacijos operatorių, 1 iš 10 grynujų pinigų išėmimo operacija, o grynujų pinigų įnešimo operacija – vos 1 iš 100. Pagal vertę 91 proc. visų mokėjimo ir grynujų pinigų operacijų vertės buvo pervesta kredito pervedimais, 2 proc. mokėjimais kortelėmis, 1 proc. kitomis mokėjimo paslaugomis, 4 proc. pasiimta grynaisiais pinigais ir 2 proc. vertės įnešta į sąskaitą. Įmonės ir gyventojai 92 proc. mokėjimo operacijų atliko gavėjams Lietuvoje, 8 proc. – į kitas valstybes, taip pat grynujų pinigų operacijos dažniausiai buvo atliekamos Lietuvoje – 98 proc. visų grynujų pinigų operacijų.

⁵⁹ Lietuvos banko užsakymu 2017 m. rugsėjo mėn. Lietuvos gyventojų apklausą atliko viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė UAB „Baltijos tyrimai“ (http://www.lb.lt/uploads/publications/docs/18395_7c990911d3d9be38d4cdc2ba2f522555.pdf).

B pav. Lietuvos gyventojų ir įmonių inicijuotos mokėjimų, atliktų tarpininkaujant MPT, operacijos ir grynujų pinigų operacijos iš sąskaitos 2017 m. (rinkos dalys ir skaičius)

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.